

SKYMNINGSLÄGE

En rapportserie om en skadad svensk demokrati

Del 4. Finansmakten

Anette Novak
Göran Sundström

arena

Anette Novak

Journalist och tidigare myndighetschef

Foto: Jacob Nordström

Göran Sundström

Professor och prefekt på Statsvetenskapliga
institutionen i Stockholm

Foto: Sören Andersson

arena

Akademikerförbundet SSR

Projektet är ett samarbete mellan Arena och Akademikerförbundet SSR

Skymningsläge – En rapportserie om en skadad svensk demokrati

Författare: Anette Novak och Göran Sundström

Formgivning: Sara Östman, Arenagruppen

© Arenagruppen och författarna

Stockholm 2026

Innehåll

Skymningsläge Del 4: Finansmakten.....	4
Inledning.....	4
Vad är finansmakten?	9
Hur har finansmakten utövats 2022–2026?.....	16
Fallstudie 1: Somaliamiljonerna	23
Vad har hänt?	23
Vad betyder det?	27
Fallstudie 2. Priset vid pumpen	29
Vad har hänt?	29
Vad betyder det?.....	33
Fallstudie 3: Kraftigt minskade anslag till folkbildningen	35
Vad har hänt?	35
Vad betyder det?.....	40
Fler fall där finansmakten utövats så att grundlagsprinciperna utmanats	43
Hur kan vi stärka demokratin utifrån finansmakten?	53

Skymningsläge

Del 4: Finansmakten

The budget is the skeleton of the state stripped of all misleading ideologies.¹

Rudolf Goldscheid

Inledning

De offentliga finanserna är centrala för en välfungerande statlig förvaltning – och vem som bestämmer över pengarna är avgörande. För pengar är makt.

Genom att fördela pengar kan staten påverka vilka verksamheter som får växa, vilka reformer som kan genomföras och vilka samhällsproblem som prioriteras. Beslut om skatter, statsbidrag och offentliga utgifter handlar därför inte bara om kronor och ören, utan ytterst om vilken riktning samhället ska ta.

Denna den fjärde och avslutande delen av rapportserien Skymningsläge behandlar finansmakten. Ett betydelsefullt verktyg, då den som har inflytande över statens inkomster och utgifter också har möjlighet att påverka politikens genomslag i praktiken.

Redan när några av de första demokratierna formades på 1700-talet stod frågor om finansiering i centrum av debatten, inte minst makten över plånboken (*power of the purse*). När Förenta Staterna formade sin demokrati under senare delen av århundradet var det viktigt att säkerställa att anslags- och skattelagar bara skulle kunna stiftas av representanthuset. Det ansågs vara det viktigaste verktyget för att säkerställa folkets inflytande över hur de allmänna medlen skulle användas och fördelas.² Att det är parlamenten som har sista ordet i budgetfrågor är fortfarande en hörnsten i demokratibyggen världen över.³

Även när den franska demokratin gick igenom födslovärkar stod finansmakten i fokus för debatterna om hur landet skulle styras framöver. Föga förvånansvärt,

1 Goldscheid, R. Citerad i W. Elliot Brownlees kapitel Historiography and Bibliography, i *Federal Taxation in America – A History*, 3:e uppl, 2016, s. 295–320. Cambridge University Press.

2 Madison, J., under pseudonymen "Publius", (1788). The Alleged Danger from the Number of the House of Representatives. *Independent Journal*.

3 OECD. (2025). *Quality Budget Institutions: Developments in OECD Countries*, s. 152. OECD Publishing, Paris.

då det delvis var landets usla ekonomi som orsakat revolutionen 1789.⁴ Makten att införa eller höja skatter och att besluta om statens utgifter, som tidigare varit ett kungligt privilegium, flyttades till nationalförsamlingen.⁵

En liknande utveckling skedde något senare i Sverige; 1809 års regeringsform etablerade ständernas finansmakt men var vagare kring hur exakta beslut om anslag behövde vara. Riksdagen gick emellertid till slut segrande ur maktkampen mellan ständerna och kungamakten.⁶ Sedan dess är det riksdagen som beslutar om statsbudgeten, även om regeringen också har en betydande makt över finanserna, som vi ska se längre fram i denna rapport.

Skatterna är basen i den offentliga ekonomin – den viktigaste källan som förser förvaltningen med finansiella muskler. Samtidigt kan systemet sägas vara skört, då det är helt beroende av den legitimitet staten åtnjuter i medborgarnas ögon. Ett system som kan hamna i obalans om folket upplever att de inte får tillräcklig valuta för sina pengar – eller om alltför många upplever att de styrande använder pengarna fel, till exempel genom att gynna sig själva eller vänner och närstående.

Ofta är det här demokratier och autokratier skiljer sig åt. I en demokrati, där medborgarna normalt har högt förtroende för de styrande och för demokratins institutioner, är skattemoralen också hög.⁷ Folk betalar sina skatter utan öppna hot om repressalier – för de förväntar sig och får offentliga varor och tjänster i utbyte, såsom vägar, tåg, utbildning och vård. Relationen är också ömsesidig – det finns starka vetenskapliga belägg för att stater som respekterar medborgarnas preferenser när de spenderar deras pengar också åtnjuter ett högre förtroende i medborgarnas ögon.⁸

Omvänt, i länder med lägre skattemoral – ofta länder med sämre ekonomi och autokratiskt eller rentav diktatoriskt styre – upplever medborgarna ofta att det de får tillbaka varken kvantitativt eller kvalitativt håller måttet.⁹ Och när statens resurser fördelas ojämlikt, då upphör jämvikten. Utan balans, lägre förtroende. Och med lägre förtroende minskar även viljan att betala skatter.

4 Till exempel Aftalion F. (1990). *The Fiscal Crisis*. I F. Aftalions (Red.) *The French Revolution: An Economic Interpretation*, s.11–30. Cambridge University Press.

5 Elyséepalatset. (1789). Déclaration des droits de l'homme et du Citoyen du 26 août 1789, del av franska grundlagen La Constitution du 3 septembre 1791. <https://www.elysee.fr/la-presidence/la-constitution-du-3-septembre-1791?>

6 Sterzel, F. (2018). *Finansmakten i författningen*. Studentlitteratur.

7 Till exempel Torgler, B. (2005). Tax Morale and Direct Democracy. *European Journal of Political Economy*, 21, 525–531.

8 Till exempel Rothstein, B. (2005). *Social Traps and the Problem of Trust*. Cambridge University Press.

9 Daude, C., Gutiérrez, H. & Melguzio, Á. (2012, november). *What Drives Tax Morale?* Working Paper No. 315, OECD Development Centre.

Förekomsten av korruption påverkar också:¹⁰

- » Om du vet att läkaren kommer att kräva ett kuvert med kontanter i motprestation för att behandla ditt barn, då kan du uppleva att du behöver ”spara” det som via skatten borde ha gått till subventionerad sjukvård – för att ha råd den dagen olyckan är framme.
- » Om du vet att skolböckerna inte kommer att vara gratis, trots att skolledningen fått allmänna medel till undervisningsmaterial, då behöver du se till att du har lite pengar kvar när skolan skickar räkningen.

Som en del av den autokratiseringsvåg som sköljer över världen¹¹ märks också hur antidemokratiska krafter exploaterar finansmakten – ofta i syfte att behålla greppet om makten.¹² Exempelvis används beskattning på olika vis mot grupper som uppfattas som möjliga hot: en studie på data från 105 autokratier mellan åren 1950 och 2004 visar hur despotiska autokrater som inte är beroende av eliters stöd för sin makt använder finansmakten. Om hotet mot makten uppfattas komma från eliten, då lättas skattebördan för dessa grupper. Om hotet tvärtom uppfattas komma från allmänheten, då sänks inkomstskatten generellt och eliten trycks till, exempelvis genom högre fastighetsskatter.¹³

Trots att händelser i den här riktningen sker i vitt skilda länder och kulturer delar autokraternas tillvägagångssätt drag, genom att exempelvis

- köpa lojalitet genom selektiva belöningar¹⁴ – som genom gynnsamma lån eller regionala investeringar,¹⁵
- begränsningar av resurser till oppositionella områden eller grupper¹⁶ eller
- genom att attrahera finansiellt stöd från vänligt sinnade länder.¹⁷

10 Bird, R. M.; Martinez-Vazquez, J. & Torgler, B. (2008). Tax Effort, The Impact of Corruption, Voice and Accountability. *Economic Analysis & Policy*, 38(1), 55–71.

11 Nord, M., Altman, D., Fernandes, T., Good, G. A. & Lindberg, S. I. (2026). *Democracy Report 2026: Unraveling The Democratic Era?* University of Gothenburg: V-Dem Institute.

12 Bueno de Mesquita, B. & Smith, A. (2011). *The Dictator's Handbook: Why Bad Behavior Is Almost Always Good Politics*. Public Affairs.

13 Dodlova, M. & Lucas, V. (2021). Regime Security and Taxation in Autocracies: Who is Taxed and How? *European Journal of Political Economy*, 67, Artikel 101998.

14 Till exempel Béjar, S. & Mukherjee, B. (2025). Domestic Financial Intermediaries, Dictatorship, and Social Spending. *Studies in Comparative International Development*, 60(3), 512–542.

15 Moldogaziev, T. T., Ivonchik, M. & Kriz, K. A. (2023). Patron's Largess and Regional Borrowing under Authoritarian Rule. *International Public Management Journal*, 26(5), 728–743.

16 Moldogaziev, T. T., Ivonchik, M. & Kriz, K. A. (2023). Patron's Largess and Regional Borrowing under Authoritarian Rule. *International Public Management Journal*, 26(5), 728–743.

17 Ahmed, F. Z. (2012). The Perils of Unearned Foreign Income: Aid, Remittances, and Government Survival. *American Political Science Review*, 106(1), 146–165.

Men autokrater använder inte bara finansmakten för att konsolidera sin makt utan även för att gynna vissa normer och en viss kultur – det märks inte minst genom vilka värden, grupper och kunskapsformer som gynnas ekonomiskt.

Vi har sett det i Ungern i de narrativ om ”traditionella värderingar” som Viktor Orbáns regim spridit,¹⁸ men även i realpolitisk handling: som ekonomiska incitament för stora, heterosexuella familjer; bostadsbidrag riktade till gifta par som planerar att skaffa barn och ökade bidrag till kyrkor som stöttar regeringens värdekonserverativa agenda.¹⁹

Finansmakten utövas emellertid inte alltid så här öppet ideologiskt. I Kina kan följsamhet för regimens politik avgöra vem som får och inte får del av forskningsanslag eller bjuds in i vetenskapliga sammanslutningar. Enligt en studie av 14 088 kinesiska forskare och artiklar de publicerat mellan åren 1998 och 2018 är de forskare som noga följer regimens narrativ och anpassar sin forskning ofta centralt placerade i viktiga akademiska nätverk.²⁰

I exemplen ovan ser vi hur finansmakten kan användas för att inskränka de grundläggande rättigheterna att leva som man vill, med vem man vill – men även mer subtilt, genom negativa ekonomiska incitament som beskär den akademiska friheten. Den här verkligheten kan kännas långt borta. Men tecken på att finansmakten börjar användas enligt de mönster autokratierna visat upp kan även börja skönjas i Sverige.

18 Orbán, V. (2013). *The Role of Traditional Values in Europe's Future*. Speech at the Chatham House, 9 oktober. <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Meetings/Meeting%20Transcripts/091013Orban.pdf?>

19 Ungerska regeringen. (u.å). *Family Allowances*. <https://www.safeinhungary.gov.hu/en/family/family-care/>

20 Ma, J. (2023). How Does an Authoritarian State Co-opt Its Social Scientists Studying Civil Society? *Voluntas, International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 34, 830–846.

Ett exempel är när företrädare för Tidöpartiet Sverigedemokraterna antyder att kommuner, såsom Jokkmokk och Kiruna, kan drabbas av indragna statliga bidrag för att de väljer att inte delta i ett möte med den nationella samordnaren för Tidöregeringens projekt med så kallad ”frivillig återvandring”²¹:

Jokkmokk är totalt beroende av stöd från staten. Varför ska staten hjälpa en kommun som uppenbarligen inte vill ha något samarbete?

Ludvig Aspling (SD) på X, 27 oktober 2025

Antyder indragna bidrag. Sverigedemokraternas Ludvig Aspling på sitt konto på plattformen X.

21 Turner, I. (2025, 28 oktober). Tydligt nej till återvandring på flera håll: Hamnat i papperskorgen. *Aftonbladet*. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/1Mg0WI/kommuner-sager-nej-till-regeringens-mote-om-atervandring>

Något liknande har redan inträffat på andra sidan Atlanten: Trump-administrationen har vägrat katastrofhjälp till demokratiskt ledda delstater. Det har inträffat fyra gånger på bara en månad under 2026.²² Händelserna i USA är ett frapperande avsteg från traditionen: oavsett politisk färg har amerikanska federala regeringar i alla tider ställt upp för delstater när de behövt extra stöd vid exceptionella händelser, som till exempel vid naturkatastrofer. Myndigheten *Federal Emergency Management Agency (Fema)* – vars ansvarsuppgifter liknar Myndigheten för civilt försvars uppdrag²³ – ska normalt assistera lokalt och regionalt vid till exempel omfattande skogsbränder och översvämningar.

I det aktuella fallet använder den amerikanske presidenten finansmakten till det yttersta för att pressa sina politiska motståndare. Människor i delstater som uppfattas misshagliga – enkom för att en majoritet i dessa stater har röstat på demokraterna – får lida. Människor i republikanska stater däremot, de får hjälp när de behöver den.

Här bryts flera grundlagsprinciper på det mest flagranta vis. Det är partiskt, det är inte proportionellt och det är en hantering som behandlar människor olika. Framförallt bryter den här aggressiva politiseringen och polariseringen mot allt vad humanism och medmänsklighet heter.

Vad är finansmakten?

Finansmakten är den offentliga makt som utövas genom beslut om statens inkomster och utgifter, framförallt genom beskattning, anslag och budgetbeslut.²⁴

I sammanhanget är det värt att notera att finansmakten är fördelad mellan stat, region och kommun. I Sverige har kommuner och regioner en relativt stark ställning, inte minst då den största andelen av inkomstskatten i normalfallet utgörs av kommunalskatt²⁵. Även som andel av de samlade skatteintäkterna utgörs närmare en tredjedel av kommunal- och regionskatt, vilket är högt i en internationell jämförelse, där genomsnittet 2023 låg på 9,7 %.²⁶ Samtidigt har forskare pekat på en rörelse över tid mot stärkt centralisering av finansmakten, tillsammans med en decentralisering av ansvaret²⁷ och på den växande komplexiteten i samhällsutvecklingen som allt oftare kräver koordinering mellan statlig och kommunal nivå.²⁸ I denna delrapport ligger emellertid fokus på den statliga nivån.

22 Frank, T. (2026, 29 juli). Trump Overrode His Own Agencies to Deny 4 Democratic Disaster Requests. *Politico*. <https://www.politico.com/news/2026/07/29/fema-democratic-disaster-requests-trump-01013938>

23 Tidigare Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB.

24 Peterson, O. (2021). *Den offentliga makten*. 6 uppl. Studentlitteratur.

25 Skatteverket. (2026). Belopp och procent – inkomstår 2026. Genomsnittlig kommunal skattesats; Statlig inkomstskatt, fysiska personer. <https://www.skatteverket.se/privat/skatter/beloppochprocent/2026.4.1522bf3f19aea-8075ba21.html?>

26 OECD. (2025, juni). *Governments at a Glance 2025*. 16.3 Revenues and Spending by Level of Government 2025. https://www.oecd.org/en/publications/2025/06/government-at-a-glance-2025_70e14c6c/full-report/revenues-and-spending-by-level-of-government_84942f25.html?

27 Elander, I. & Montin, S. (1990). Decentralisation and Control: Central-Local Government Relations in Sweden. *Policy and Politics*, 18(3), 165–180.

28 Se till exempel Pierre, J. & Peters, B. G. (2020). *Governance, Politics and the State*. Macmillan Education UK.

Visserligen beslutar riksdagen formellt om statsbudgeten, men regeringen har också ett stort inflytande över statens finanser, bland annat genom att den

- tar fram budgetpropositionen med förslag på hur pengarna ska fördelas, samt i förekommande fall ändringsbudgetar om nya behov uppstår,
- genomför den budget som riksdagen beslutat om och
- styr statliga myndigheter genom regleringsbrev och instruktioner där det anges hur medlen får användas.

Monopolet på budgetinformation – som regeringen kan sägas ha – är också en stark nackdel för riksdagen. Det är relativt lätt att styra boksluts- och budgetinformation genom att välja siffror selektivt och därigenom begränsa vad som avslöjas.²⁹

Regeringen har alltså initiativet. Den förbereder, föreslår och verkställer. Då regeringen vanligtvis har stöd av en majoritet i riksdagen får den också i regel igenom sina förslag, oftast utan förändringar³⁰ – även om det finns undantag, som det relativt färskta exemplet från hösten 2021, när den socialdemokratiska regeringen, ledd av Magdalena Andersson, förlorade budgetomröstningen i riksdagen då Centerpartiet och Vänsterpartiet röstade på sina egna budgetförslag. Regeringen tvingades då genomföra den budget som riksdagen beslutat om: ett förslag från Moderaterna, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna.³¹

Utöver de formella strukturer som styr budgetprocessen finns också informella strukturer i form av oskrivna regler och praxis. Wockelberg (2024) framhåller exempelvis att oppositionspartier inte bör agera så att regeringens budget fälls, samt att partier normalt endast röstar på sina egna budgetförslag. Dessa normer har bidragit till att stabilisera minoritetsparlamentarismen och upprätthålla budgetdisciplinen.³²

De viktigaste bestämmelserna som reglerar finansmakten återfinns i RF1:4 – som säger att riksdagen bestämmer hur statens medel ska användas – och i RF kap. 9 som anger hur statens budget beslutas, hur statens tillgångar och skulder ska förvaltas samt hur ansvaret för valutapolitiken och Riksbanken är fördelat mellan riksdag och regering.

Även riksdagsordningen (RO) och budgetlagen (2011:203) har bestämmelser som hör hit, särskilt när det gäller hur budgeten beslutas och hur regeringen får disponera de statliga medlen. Riksdagen beslutar om tak på utgifter inom ett visst

29 Wildavsky, A. B. & Caiden, N. (2001). *The New Politics of the Budgetary Process*, 4th edition. Addison Wesley/Longman.

30 Lindvall, J. (2023). *Budgetprocessen i det finanspolitiska ramverket*. Bilaga 8 till Långtidsutredningen 2023, SOU 2023:93. Finansdepartementet, s. 104; Wehner, J. (2006). Assessing the Power of the Purse: An Index of Legislative Budget Institutions. *Political Studies*, 54(4), 767–785.

31 Riksdagen. (2021, 24 november). Statens budget för 2022. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/betankande/statens-budget-for-2022_H901FIU10/html/

32 Wockelberg, H. (2024). Riksdagspartierna och finansmakten Informella institutioner i budgetprocessen. *Statsvetenskaplig tidskrift*, 126(3), 489–509.

område, exempelvis 200 miljarder kronor till försvaret. Regeringen kan då inte på egen hand besluta om 250 miljarder utan att gå tillbaka till riksdagen. Regeringen kan heller inte på egen hand ingå avtal som innebär åtaganden som binder framtida budgetar.³³ Däremot finns det inget krav på staten om en budget i balans på samma sätt som det finns för regioner och kommuner.³⁴

På statlig nivå utövas finansmakten främst genom budgeten och genom den ekonomiska styrning som byggs kring den – med anslag, mål, uppdrag, redovisning, uppföljning och utvärdering. Det ska noteras att budgetmakten i praktiken är mer begränsad än vad det formella regelverket antyder. En stor del av de offentliga utgifterna är bundna genom långsiktiga åtaganden. Därför blir frågan om hushållning och att få ”mer för pengarna” central.

Det är också värt att notera att ekonomisk styrning har blivit ett alltmer överordnat förvaltningspolitiskt styrinstrument, där mål- och resultatstyrning och finansiell styrning har lyfts fram kraftigt under de senaste decennierna.³⁵

Förvaltningsrättsligt är finansmakten nära kopplad till legalitetsprincipen: regeringen får inte använda de offentliga medlen på ett sätt som inte har stöd i rättsordningen. *Vad* pengarna ska användas till framgår av RF 1:2:

Den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd ska vara grundläggande mål för den offentliga verksamheten. Särskilt ska det allmänna trygga rätten till arbete, bostad och utbildning samt verka för social omsorg och trygghet och för goda förutsättningar för hälsa. Det allmänna ska främja en hållbar utveckling som leder till en god miljö för nuvarande och kommande generationer.

Bryter vi ner dessa grundlagsmål rad för rad kan det konkret se ut så här när finansmakten utövas:

Rätten till arbete, regeringen Reinfeldt 2006 och framåt: Nystartsjobben, en statlig subvention som riktade sig till arbetsgivare som anställde personer som hade varit arbetslösa en längre tid.³⁶

Rätten till bostad, regeringen Löfven 2016 och framåt: Ett nytt investeringsstöd infördes för att öka byggandet av hyres- och studentbostäder med lägre hyror.³⁷

Rätten till utbildning, regeringen Reinfeldt 2009: Satsning på profilerade och kvalitativa forskarutbildningar.³⁸

³³ RF 9:8.

³⁴ Kommunallagen (2017:725) 11:5.

³⁵ Ahlbäck Öberg, S. & Sundström, G. (2026). Moving Beyond New Public Management: How Business Type-Management Is Embedded in the Swedish State Through Institutional Hooks, *Public Administration*, 104(2), 371–381.

³⁶ Regeringen. (2006). Prop. 2006/07:7. Kreditering av skattekonto av stimulans till arbetsgivare för nystartsjobb samt vissa andra skattefrågor. Se även Prop. 2008/09:97. Åtgärder för jobb och omställning.

³⁷ Regeringen. (2015). Prop. 2015/16:1, s. 43.

³⁸ Regeringen. (2009). Prop. 2008/09:134. Forskarutbildning med profilering och kvalitet.

Social omsorg och trygghet, regeringen Löfven 2015–2018: Mångmiljardsatsning på att öka bemanningen i äldreomsorgen via ett riktat statsbidrag till kommunerna.³⁹

Goda förutsättningar för hälsa, regeringen Reinfeldt 2013: Kömiljarden infördes, ett incitament för landstingen att korta köerna till specialistvård.⁴⁰

Främja hållbar utveckling, regeringen Löfven 2015 och framåt: Klimatklivet, en mängd olika insatser såsom exempelvis ett klimatinvesteringsstöd till kommuner och bonus för köp av miljöbilar.⁴¹

Sammanfattningsvis, en blandning av direkta och indirekta stöd till kommuner, regioner eller enskilda – ofta i syfte att skapa incitament för en utveckling i någon önskad riktning.

När vi betraktar hur finansmakten utövats över tid blir det tydligt att vissa initiativ vilar på en ideologisk grund.

Exempelvis moderaternas skattesänkningar, såsom jobbskatteavdraget som utformades för att skapa incitament för arbete och därigenom öka sysselsättningen.⁴² Ett annat exempel är när den rödgröna regeringen i budgeten 2016 höjde energiskatten på bensin och diesel i syfte att stimulera omställning bort från fossila bränslen och minska växthusgasutsläppen.⁴³

Men det finns även tillfällen då finansmakten utövats mer pragmatiskt, ibland styrt av yttre tryck. Som när regeringen på kort tid utvecklade nya, tidsbegränsade stöd för att bistå företag som på grund av restriktionerna under pandemin hamnat i allvarliga ekonomiska svårigheter.⁴⁴ Eller som när det geopolitiska läget, med Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina, resulterade i stora satsningar på försvaret – och nya stöd till konsumenterna för att kompensera för höga elpriser.⁴⁵

Globala problem löses emellertid inte nationellt, men trots detta uppenbara faktum har den senaste tidens geopolitiska utveckling snarare gått i motsatt riktning:

39 Statskontoret. (2021). *Ökad bemanning inom äldreomsorgen. En uppföljning av regeringens tillfälliga satsning 2015–2018 – slutrapport*. <https://www.statskontoret.se/uppdrag-och-rapporter/rapporter/2019/okad-bemanning-inom-aldreomsorgen-en-uppfoljning-av-regeringens-tillfalliga-satsning-20152018.-slutrapport>

40 Regeringen. (2013). Uppdrag att betala ut medel för den s.k. kömiljarden utifrån uppnådda resultat under 2012. <https://www.regeringen.se/contentassets/89c13c0483824fccb195bf9b66725678/uppdrag-att-utbeta-la-medel-for-den-s.k.-komiljarden-utifran-uppnadda-resultat-under-2012s2013995fs>

41 Regeringen. (2014). Prop. 2014/15:1, Budgetproposition för 2015, s. 43–46. Se även förordning (2015:517) om stöd till lokala klimatinvesteringar; Prop. 2015/16:1; Prop. 2016/17:1.

42 Regeringen. (2007, 18 oktober). *Ett förstärkt jobbskatteavdrag*. Prop. 2007/2008:22. <https://www.regeringen.se/contentassets/8d5c20e1b163451899dba2b3226336ac/ett-forstarkt-jobbskatteavdrag-prop.-20070822>

43 Regeringen. (2015, 25 juni). *Vissa punktskattefrågor inför budgetpropositionen för 2016*. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/lagratsremiss/2015/06/vissa-punktskattefragor-infor-budgetpropositionen-2016/?>; Prop. 2015/2016:1 Budgetproposition för 2016.

44 Regeringen. (2020, 19 mars). *Extra ändringsbudget för 2020 – Åtgärder med anledning av coronaviruset*. Prop. 2019/20:132. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2020/03/prop.-201920132?>

45 Regeringen. (2022, 25 mars). *Extra ändringsbudget för 2022 – Åtgärder för att stärka rikets militära försvar och kompensation till hushållen för höga elpriser*. Prop. 2021/22:199. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2022/03/prop.-202122199?>

mot mer isolationism⁴⁶ och protektionism.⁴⁷ Det tydligaste exemplet utgörs troligen av USA med Trumps *America first*-agenda,⁴⁸ de många internationella överenskommelser USA har lämnat under hans styre och det sätt på vilket administrationen använt sig av handelstullar för att jämna ut påstådda obalanser och gynna den egna federationen. De införda handelstullarna har emellertid på flera områden fått rakt motsatt effekt i form av en försvagad världsmarknadsposition och högre grossist- och detaljpriser.⁴⁹

Men Trumpregimen har exploaterat finansmakten på fler sätt, under båda mandatperioderna. Under den första mandatperioden exempelvis genom att:

skära ner sociala välfärdsprogram. Bland annat minskade anslag till den offentliga sjukvårdsförsäkringen Medicaid⁵⁰ och minskningar i matbidrag till hushåll med låga inkomster,⁵¹

minska anslagen till miljö- och klimatprogram. Bland annat drogs stora summor tillbaka från den amerikanska motsvarigheten till Naturvårdsverket, United States Environmental Protection Agency,⁵²

sänka bolagsskatten. Genom en ny lagstiftning som röstades igenom i december 2022 sänktes bolagsskatten från 35 till 21 procent⁵³ och

stärka gränsövervakning och immigrationskontroll. Bland annat genom en kraftig ökning av anslaget till USA:s departement för inrikes säkerhet (Department for Homeland Security), som ICE, US Immigration and Customs Enforcement, lyder under.⁵⁴

Vi har i del 1 av denna rapportserie beskrivit hur autokrater ofta använder sig av taktiken *crimmigration*. De sprider narrativ om hur människor av utländsk härkomst kan kopplas till kriminalitet och skapar lagar och regler för att tvinga

46 von Borzyskowski, I. & Vabulas, F. (2019). Hello, Goodbye: When Do States Withdraw from International Organizations? *The Review of International Organizations*, 14(2), 335–366.

47 UN Trade and Development. (2026, 15 januari). *10 Trends Shaping Global Trade in 2026*. <https://unctad.org/news/10-trends-shaping-global-trade-2026>

48 Vita huset. (2025, 20 januari). *President Trump's America First Priorities*. <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/2025/01/president-trumps-america-first-priorities/>

49 Agarwal, P., Keane, J. & Mendez-Parra, M. (2026, 21 januari). After a Year of Trump, Who Are the Winners and Losers from US Tariffs? *The Conversation*. <https://theconversation.com/after-a-year-of-trump-who-are-the-winners-and-losers-from-us-tariffs-273925>

50 Alcindor, Y. (2017, 22 maj). Trump Budget Cuts Programs for Poor While Sparing Many Older People. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2017/05/22/us/politics/budget-food-stamps-poverty.html>

51 Evelyn, K. (2020, 17 januari). US States Sue Trump Administration over Drastic Cuts to Food Stamps Program. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/us-news/2020/jan/17/food-stamps-cuts-trump-us-states-sue>

52 United States Environmental Protection Agency (2018). *Fiscal Year 2018 Agency Financial Report*, s. 60. <https://www.epa.gov/sites/default/files/2018-11/documents/epa-fy-2018-afr.pdf>

53 Vita huset. (2018, 6 januari). *Tax Reform: Where Have We Been and Where Are We Going?* <https://trumpwhitehouse.archives.gov/articles/tax-reform-going/>

54 Chappell, B. (2026, 21 januari). How ICE Grew to Be the Highest-Funded U.S. Law Enforcement Agency. *National Public Radio*. <https://www.npr.org/2026/01/21/nx-s1-5674887/ice-budget-funding-congress-trump>; American Immigration Council. (2026, 10 juni). *What's in the Secure America Act? Billions More into Immigration Enforcement*. Fact Sheet. <https://www.americanimmigrationcouncil.org/fact-sheet/whats-in-the-secure-america-act/>

icke-medborgare att lämna landet. I USA-exemplet märks hur även finansmakten används i den riktningen.

I den hastiga autokratiseringsrörelsen i USA – men även i andra länder som befinner sig i en liknande utvecklingsfas – är det möjligt att identifiera flera markörer som också återfinns i forskning om hur autokratiska krafter vanligtvis nyttjar finansmakten för sina syften:

Korruption och andra oegentligheter. Förekomsten av korruption och personligt berikande, ofta vanliga när makten koncentreras kring en person.⁵⁵

Politisering av skattesystemet. Skatter utformas för att gynna stödgrupper eller försvaga det som uppfattas som motståndare.⁵⁶

Selektiva utgifter. Nedskärningar av socialbidrag och andra program som riktas till sårbara grupper, ofta för att i stället spendera pengarna på att underlätta för höginkomsttagare.⁵⁷

Selektiv näringslivspolitik. Företag som anses stötta regimen gynnas genom lukrativa kontrakt och gynnsamma krediter medan företag som bedöms som oppositionella utsätts för ekonomiska påtryckningar.⁵⁸

Utländska bidrag. Genom bistånd och andra typer av inkomster från vänligt sinnade länder minskar beroendet av en inhemsk ekonomi i balans.⁵⁹

Belöningar av lojala. Statliga resurser används för att belöna lojala eliter, specifika företag eller väljare,⁶⁰ eller i alla fall hålla dem tillräckligt nöjda så att de inte vänder sig emot ledaren.⁶¹

Finansmakten kan således användas på en rad olika vis. Att strypa finansiering till olika verksamheter är kanske det vassaste verktyget – och ett som ofta används strategiskt av populistiska krafter när de får inflytande.⁶² Utan eller med kraftigt beskurna medel kan inte en verksamhet fungera effektivt. Det har många offentliga verksamheter fått erfara. Både i Sverige och internationellt.

55 Chang, E. & Golden, M. A. (2010). Sources of Corruption in Authoritarian Regimes. *Social Science Quarterly*, 91, 1–20.

56 Dodlova, M. & Lukas, V. (2021). Regime Security and Taxation in Autocracies: Who is Taxed and How? *European Journal of Political Economy*, 67.

57 Mukherjee, B. & Béjar, S. (2025). Domestic Financial Intermediaries, Dictatorship, and Social Spending. *Studies in Comparative International Development*, 60(3), 512–542.

58 Sinanoglu, S. (2025). Autocrats and Their Business Allies: The Informal Politics of Defection and Co-optation. *Government and Opposition*, 60(4), 1273–1291.

59 Ahmed, F. Z. (2012). The Perils of Unearned Foreign Income: Aid, Remittances, and Government Survival. *American Political Science Review*, 106(1), 146–165.

60 Albertus, M., Fenner, S. & Slater, D. (2018). *Coercive Distribution*. Cambridge University Press.

61 Magaloni, B. (2008). Credible Power-Sharing and the Longevity of Authoritarian Rule. *Comparative Political Studies*, 41(4–5), 715–741.

62 Bauer, M. W. Peters, B. G., Pierre, J., Yesilkagit, K. & Becker, S. (Red.) (2021). *Democratic Backsliding and Public Administration: How Populists in Government Transform State Bureaucracies*. Cambridge University Press.

Om vi zoomar in på det tydliga exemplet USA ser vi hur exploateringen av finansmakten skruvades upp ytterligare ett snäpp under Trumps andra mandatperiod, genom allt kraftfullare initiativ med allt tydligare inriktning. Några exempel:

Frysning av 90 % av allt utländskt bistånd. Den 20 januari 2025 sattes stopp för utbetalningar av biståndshjälp till alla länder, med undantag av Israel och Egypten, samt förbud mot att ingå nya avtal.⁶³

Stopp för alla program om mångfald, rättvisa, inkludering och tillgänglighet. Verksamheter som av presidenten etiketterades som ”diskriminerande”, ”radikala och slösaktiga” skulle avslutas.⁶⁴

Stopp för bidrag som inte anses ”gynna amerikaner”. Presidenten hävdade att han stramade åt ”tramsiga” bidrag och exemplifierade i sin order med ”drag-shows i Ecuador” och att ”utbilda läkarkandidater i kritisk rasteori”.⁶⁵ Vidare stoppades bidrag till projekt som ”underminerar nationell säkerhet och grundläggande rättigheter” – exemplen som anges är stöd till ett laboratorium i Wuhan i Kina (”den mest troliga källan till COVID-19-pandemin”) och AI-drivna ”censurverktyg” för sociala medier.

Kraftiga skattesänkningar för de rikaste. Beräkningar från det opolitiska budgetkontoret i kongressen visar att effekterna av de beslutade skattesänkningarna väntas bli cirka 14 700 dollar i minskad skatt per år för de 10 % mest välbärgade amerikanerna. För de 1 % rikaste handlar det om över 50 000 dollar om året.⁶⁶

Vi har tidigare berört *vad*:et i den svenska regeringsformen; i USA handlar motsvarande skrivning om hur de allmänna medlen får spenderas. De syften som anges är att: a) betala statsskulder, b) finansiera gemensamt försvar och c) främja allmän välfärd.⁶⁷ Specifierat är också att presidenten inte får ta emot gåvor eller betalningar i någon annan form än den ersättning han får från staten.⁶⁸ Trots detta har den amerikanske presidenten mottagit allt från flygplan⁶⁹ till lyxklockor

63 Vita huset. (2025, 20 januari). *Reevaluating and Realigning United States Foreign Aid*. Executive Order 14169; Tanis, F. (2025, 24 januari). U.S. Puts Virtually All Foreign Aid on 90-day Hold, Issues 'Stop-Work' Order. *National Public Radio*. <https://www.npr.org/sections/goats-and-soda/2025/01/24/g-s1-44643/trump-foreign-aid-assistance-pause>

64 Vita huset. (2025, 20 januari). *Ending Radical and Wasteful Government DEI Programs and Preferencing*. Executive Order 14151. <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/01/ending-radical-and-wasteful-government-dei-programs-and-preferencing/>

65 Vita huset. (2025, 7 augusti). *Improving Oversight of Federal Grantmaking*. Executive order 14332. <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/08/improving-oversight-of-federal-grantmaking/>

66 Congressional Budget Office. (2025, 11 augusti). How the 2025 Reconciliation Act (Public Law 119–21) Will Affect the Distribution of Resources Available to Households; *Distribution of the Estimated Revenue Effects Relative to the Present Law Baseline of the Tax Provisions in Public Law 119–21*. JCX-27-25.

67 Amerikanska konstitutionen, Artikel 1, paragraf 8, 1:a stycket. https://constitution.congress.gov/browse/essay/artI-S8-C1-2-1/ALDE_00013356/

68 Amerikanska konstitutionen, Artikel 1, paragraf 9, 8:e stycket; Artikel 2, paragraf 1, 7:e stycket.

69 Luscombe, R. (2025, 18 maj). Trump's Acceptance of Qatar Jet Gift is 'Definition of Corruption', Senator Says. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/us-news/2025/may/18/trump-qatar-jet-gift-chris-murphy>

och guldtaggar⁷⁰ i tjänsten, lanserat en egen kryptovaluta,⁷¹ gjort stora fastighetsaffärer utomlands – och tjänat pengar på produkter med koppling till hans namn. Enligt den senaste obligatoriska transparensrapporten har han dragit in mer än 1,2 miljarder dollar 2025 – något som väckt legitima frågor om han personligen tjänar pengar på ämbetet.

I have never seen such open corruption in any modern government anywhere.

Steven Levitsky, professor vid Harvard och medförfattare till *Så dör demokratier*, till *The Guardian*, 17 juni 2025

Så hastigt har skymningsläget sänkt sig över ett land som har kallats världens äldsta demokrati⁷² och den fria världens ledare.⁷³ Men vissa aspekter av det som sker på andra sidan Atlanten börjar skönjas även i Sverige, som vi ska se i denna delrapport.

Hur har finansmakten utövats 2022–2026?

Det viktigaste sättet på vilket en regering utövar finansmakten är genom arbetet med statsbudgeten. Vad ska prioriteras? Om regelverket följs börjar det arbetet med de underlag och analyser som myndigheterna lämnar in i sina budgetäskanden. Arbetet leds av Finansdepartementet, men samtliga departement bidrar med underlag från sina respektive områden.⁷⁴

Totalt handlar det år 2026 om över 1 540 miljarder kronor⁷⁵ som ska fördelas – så det är en grannliga uppgift. Cirka 167 miljarder av dessa är lånade pengar.⁷⁶ Statsskulden som andel av bruttonationalprodukten (BNP) har under regeringen Kristerssons mandatperiod beräknats öka från 17 % år 2024 till 19 % år 2026.⁷⁷ Här är det viktigt att hålla i minnet att de senaste åren inte har varit utan utmaningar för statsfinanserna, med krig i närområdet, ett internationellt handelskrig och krig i Mellanöstern som bidragit till högre energipriser, ökad osäkerhet och inflationsimpulser. Lägg därtill den fråga som överskuggar allt: klimatet, med

70 O'Carroll, L. (2025, 21 november). Swiss Gold and Rolex Gifts to Trump Arouse 'Disgust' in Europe. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/us-news/2025/nov/21/swiss-gold-and-rolex-gifts-to-trump-raise-questions-over-personalisation-of-us-presidential-power>

71 Faguy, A. (2025, 19 januari). Trump Launches Cryptocurrency with Price Rocketing. *BBC*. <https://www.bbc.com/news/articles/c9vmym2jvy9o>

72 Alfaro, M. (2023, 22 juni). Prime Minister Modi Focuses on India's Growth in Congressional Speech. *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/politics/2023/06/22/modi-congress-democracy-growth/>

73 Rose, M. & Holland, S. (2021). America is Back with Biden, France's Macron Says. *Euronews*. <https://www.euronews.com/2021/06/12/us-g7-summit-usa?>

74 Regeringen. (u.å.). *Om budgetprocessen*. <https://www.regeringen.se/sveriges-regering/finansdepartementet/statens-budget/om-budgetprocessen/>

75 Regeringen (2025). Prop. 2025/26:1. Budgetproposition för 2026, s. 9.

76 Regeringen (2025). Prop. 2025/26:1. Budgetproposition för 2026, s. 156.

77 Regeringen (2025). Prop. 2025/26:1. Budgetproposition för 2026, s. 155.

omfattande skogsbränder, svår torka och sämre skördar, med ekonomiska konsekvenser även för Sverige.⁷⁸

Granskar vi vart de stora budgetsatsningarna har riktats under mandatperioden varierar det genom åren. Men inte i ett hänseende: försvaret. Både investeringar i det svenska försvaret och satsningar på stöd till Ukraina har varit omfattande genom hela perioden. Här har effekter av inträdet i Nato⁷⁹ och de ekonomiska åtaganden som medlemskapet innebär, inte minst kravet att investera en viss procent av BNP i försvarssatsningar, påverkat. Sverige bedöms för närvarande spendera cirka 2,5 procent av BNP på försvaret.⁸⁰ Ytterligare ett område som fått kraftfulla ekonomiska tillskott är rättsväsendet, genom hela kedjan. Detta kopplas delvis till de lagstiftningsinitiativ som beskrivits i detalj i del 1 av denna rapportserie.⁸¹

Men vi ser också exempel på flera markörer som forskningen har visat är vanliga sätt på vilka populistiska eller autokratiskt styrda stater nyttjar finansmakten:

Ökande korruption. Sverige ligger nu på en ny lägsta nivå, enligt Transparency Internationals index.⁸²

Selektiv beskattning. Här har regeringen infört lägre inkomstskatter,⁸³ som framförallt gynnat höginkomsttagare,⁸⁴ och förstärkt jobbskatteavdrag, som endast gynnar människor som har ett arbete. Ytterligare en målgruppsinriktad skattesänkning var den sänkning av den särskilda inkomstskatten för utomlands bosatta (från 25 % till 20 % i två steg) som infördes 2026.⁸⁵ Här märks hur finansmakten används för att gynna grupper som kan antas stå nära de styrande partierna. Väljarstödet för moderaterna är bland utlandssvenskar inte systematiskt kartlagt, men en mätning från Göteborgs universitet pekar på att stödet är tydligt högre bland väljare som bor utomlands än bland befolkningen i gemen (36 % jämfört med 23 % vid en mätning 2014).⁸⁶

78 Finanspolitiska rådet. (2025). *Svensk finanspolitik 2025*, Stockholm; Klimatpolitiska rådet (2025), *Klimatpolitiska rådets rapport 2025*, Stockholm; Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2026). *OECD Economic Outlook, Interim Report: Steering Through Uncertainty*. OECD Publishing; International Monetary Fund (IMF). (2026). *Regional Economic Outlook: Europe. A New Energy Shock Complicates the Path to Lower Inflation and Stronger Growth*. International Monetary Fund.

79 North Atlantic Treaty Organization. (2024, 7 mars). *Sweden Officially Joins NATO*.

<https://www.nato.int/en/news-and-events/articles/news/2024/03/07/sweden-officially-joins-nato?>

80 North Atlantic Treaty Organization. (2025, 3 juni). *Defence Expenditure of NATO Countries (2014–2025)*, graf 3, s. 3. <https://www.nato.int/content/dam/nato/webready/documents/finance/def-exp-2025-en.pdf?>

81 Novak, A. & Sundström, G. (2026, augusti). *Skymningsläge En rapportserie om en skadad svensk demokrati*. <https://arenaide.se/skymningslage/>

82 Transparency International Sverige. (2025, 11 februari). CPI2024: Sverige negativa trend består – ny lägsta nivå även i år. <https://www.transparency.se/nyheter/cpi2024:-sveriges-negativa-trend-bestar-ny-lagsta-niva-aven-i-ar>

83 Regeringen. (2025, 16 oktober). Prop. 2025/26:32. *Sänkt skatt på arbetsinkomster, pension och sjuk- och aktivitetsersättning*.

84 SEB. (2024, 20 september). *Frågor och svar om regeringens höstbudget 2024*.

<https://sebgroun.com/sv/press/nyheter/2024/fragor-och-svar-om-regeringens-hostbudget?>

85 Regeringen. (2025, 10 september). *Sänkt skatt för utlandssvenskar*.

<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2025/09/sankt-skatt-for-utlandssvenskar/?>

86 Oscarsson, H. (2016). Utlandsröstande, kapitel i M. Solevid (Red.) *Svenska utlandsröster SOM-undersökningen till utlandssvenskar 2014, SOM-rapport nr 65*. Statistiken bygger på data från Valmyndigheten och SOM-undersökningen av svenskar boende i utlandet 2014.

Selektiva utgifter. Nedskärningar av bidrag till grupper som inte kan antas stå nära de styrande partierna, exempelvis tak på försörjningsstöd och begräsningar av försörjningsstöd till större hushåll⁸⁷ (se vidare fallstudie, s. 52–53).

Selektiv näringspolitik. En lång rad skattelättnader för företag inom transport, beroende av klimatskadliga fossila bränslen (se vidare fallstudie 2).

Om vi lämnar satsningsområdena och i stället synar vilka områden som fått tydliga nedskärningar är det omöjligt att inte nämna klimatområdet. Området har som helhet fått kraftigt minskade medel under perioden, enligt vissa beräkningar hela 7 miljarder lägre.⁸⁸ Några specifika exempel ur vårändringsbudgeten 2026 är 200 miljoner mindre till investeringsstödet Klimatklivet⁸⁹ och 130 miljoner kronor i minskade anslag för Klimatpremier⁹⁰, ett statligt stöd för att locka företag eller kommuner att köpa in elfordon. Se vidare de listade fallen, s. 43.

Ett antal åtgärder har även vidtagits som är viktiga att nämna i sammanhanget då de på olika vis inneburit avsteg från tidigare praxis:

- Sverige överger målet med att biståndet ska utgöra 1 % av BNP, som funnits sedan 1968.⁹¹
- En rad olika tillfälliga insatser riktas till medborgarna under valåret 2026, såsom sänkt matmoms,⁹² halverade priser på kollektivtrafik,⁹³ sänkt drivmedelsskatt⁹⁴ och ett nytt el- och gasprisstöd till hushållen⁹⁵ – allt finansierat med lånade medel.
- Permanent högre försvarsanslag finansieras med lån, tvärt emot det finanspolitiska ramverkets principer.

Finanspolitiska rådet, med dåvarande ordförande Lars Heikensten (tidigare riksbankschef) i spetsen kritiserade regeringen för tilltaget. De finanspolitiska expert-

87 Regeringen. (2026, 17 mars). *Reformerat försörjningsstöd – bidragstak och ökade möjligheter till arbete*. Prop. 2025/26:201. <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/proposition/reformerat-forsorjningsstod-bidragstak-och-okade-hd03201/>

88 Elander, S. (2026, 13 april). Vårbudget: Alla "klimatsatsningar" finansieras med klimatnedskärningar. *Klimatgranskaren*. <https://klimatgranskaren.se/varbudget-alla-klimatsatsningar-finansieras-genom-klimatnedskarningar/>

89 Regeringen. (2026, 9 april). Prop. 2025/26:99. Vårändringsbudget för 2026, s. 57; Naturvårdsverket. (u.å). *Klimatklivet*. <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/klimatomstallningen/klimatklivet/>

90 Regeringen. (2026, 9 april). Prop. 2025/26:99. Vårändringsbudget för 2026, s. 6; Energimyndigheten. (2026, 11 mars). *Klimatpremie*. <https://www.energimyndigheten.se/klimat/transporter/transporteffektivt-samhalle/klimatpremie/>

91 Anell, L. (2017). *Enprocentmålet – En kritisk essä*. Expertgruppen för biståndsanalys (EBA). Rapport 2017:04.

92 Regeringen. (2025, 20 november). Prop. 2025/26:55, Tillfälligt sänkt mervärdesskatt på livsmedel. <https://www.regeringen.se/contentassets/2eba8f4535b84213be0c6d9e80667397/tillfalligt-sankt-mervardesskatt-pa-livsmedel-prop.-20252655.pdf>

93 Regeringen. (2026, 26 maj). Regeringen halverar priset på månadskort i kollektivtrafiken. <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2026/05/regeringen-halverar-priset-pa-manadskort-i-kollektivtrafiken/?>

94 Regeringen. (2026, 13 april). Extra ändringsbudget för 2026 – Sänkt skatt på drivmedel samt el- och gasprisstöd. <https://regeringen.se/contentassets/63ee8414ceb24bfe9a2f0bffd8401e6f/extra-andringsbudget-for-2026--sankt-skatt-pa-drivmedel-samt-el-och-gasprisstod-prop.-202526236.pdf>

95 Regeringen. (2026, 13 april). Extra ändringsbudget för 2026 – Sänkt skatt på drivmedel samt el- och gasprisstöd. <https://regeringen.se/contentassets/63ee8414ceb24bfe9a2f0bffd8401e6f/extra-andringsbudget-for-2026--sankt-skatt-pa-drivmedel-samt-el-och-gasprisstod-prop.-202526236.pdf>

erna menade att förfaringssättet innebär lägre reformutrymme för kommande regeringars budgetar och att det hela kommer att drabba kommande generationer med höga räntekostnader. Att detta dessutom sker samtidigt som regeringen sänker skatterna får Finanspolitiska rådet att höja rösten i sin årsrapport:

Det är anmärkningsvärt att hävda att det är nödvändigt att avvika från saldomålet för att på kort sikt klara de ökade försvarsutgifterna, samtidigt som det uppenbarligen är möjligt att ytterligare sänka inkomstskatten med ett liknande belopp.⁹⁶

Även Konkurrensverket har kritiserat dessa tillfälliga interventioner på marknaden:

Konkurrensverket vill därför påpeka att upprepade och kraftiga förändringar av energiskatterna kan påverka konkurrensförhållandena på marknaden och minska företags och konsumenters möjligheter att fatta väl underbyggda beslut när de överväger att investera i nya transportmedel.⁹⁷

Konkurrensverket i sitt remissyttrande över promemorian *Ytterligare tillfälligt sänkt skatt på bensin och diesel*, 21 maj 2026

Finansmakten kan emellertid även utövas genom mindre märkbara metoder. Passivitet eller otillräckliga insatser vad gäller att kompensera för prisökningar, inflation eller exceptionella händelser kan innebära faktiska nedskärningar för de berörda verksamheterna.

- » Ett exempel är när Försäkringskassan inte får tillräckliga pris- och löneuppräkningar av anslaget 2026 och därmed tvingas skära i kärnverksamheten, för att få ihop ekvationen.⁹⁸ Försäkringskassan varnar i sitt budgetunderlag för att det här finansieringsgapet över tid kan leda till ”märkbara ambitions-sänkningar” och exemplifierar med längre handläggningstider och försvagade kontroller.

Det är en hyvling av verksamheten varje år, samtidigt som vi också hela tiden får nya uppdrag och har kvar de gamla.⁹⁹

Thomas Åding, avdelningsordförande för ST inom Försäkringskassan,
till *Publikt*, 6 mars 2026

96 Finanspolitiska rådet. (2026, 16 februari). *Svensk finanspolitik 2026*, s. 12. <https://www.fpr.se/download/18.4ccc-669119c47c5351b11345/1770968668135/Svensk%20finanspolitik%202026.pdf>

97 Konkurrensverket. (2026, 21 maj). *Yttrande. Promemorian Ytterligare sänkt skatt på bensin och diesel*. Fi2026/01131. <https://www.konkurrensverket.se/om-oss/vara-remissvar/promemorian-ytterligare-tillfalligt-sankt-skatt-pa-bensin-och-diesel/>

98 Ignerus, E. (2026, 6 mars). Försäkringskassan varnar för att anslaget inte räcker. *Publikt*. <https://www.publikt.se/nyhet/forsakringskassan-varnar-att-anslaget-inte-racker-27704>

99 Ignerus, E. (2026, 6 mars). Försäkringskassan varnar för att anslaget inte räcker. *Publikt*. <https://www.publikt.se/nyhet/forsakringskassan-varnar-att-anslaget-inte-racker-27704>

- » Ett annat exempel är när Statens museer för världskultur inte får kompensation för den hyreshöjning om 57 % för Etnografiska museet som Statens fastighetsverk aviserat.¹⁰⁰ Effekten kan komma att bli stängning av Medelhavsmuseet och Östasiatiska museet i Stockholm, enligt överintendent Britta Söderqvist.¹⁰¹

Låt museerna lägga energi och resurser på att ta hand om och tillgängliggöra vårt gemensamma kulturarv. Staten måste sluta leka marknad, sänka hyrorna och ta kostnaderna för renoveringar och underhåll.¹⁰²

Fackförbundet DIK:s ordförande Anna Troberg i ett pressmeddelande, 17 mars 2026

Regeringen har därefter beslutat om två uppdrag: Världskulturmuseerna ska tillsammans med Statens fastighetsverk analysera lokalsituationen och framtida lokalbehov och Statskontoret ska utföra en myndighetsanalys av Världskulturmuseerna.¹⁰³

Mandatperioden har också innehållit ett antal uppseendeväckande företeelser med bäring på finansmakten som är värda att nämna i sammanhanget då de också bär likheter med vissa av de indikatorer som kännetecknar hur finansmakten används i autokratiserande skeenden:

Regeringens starka närhet till kommersiella intressen. En närhet som märks inte minst i förhållande till friskolesektorn. En SVT-granskning visade att flera tidigare moderata tjänstemän som varit med och utformat friskolereformen i Regeringskansliet i dag driver friskolekoncerner.¹⁰⁴ Men det är inte bara politiker som blir skolägare – rörelsen går också i andra riktningen. Skolminister Lotta Edholm (L) satt tidigare i styrelsen för Tellusgruppen ända fram till att hon utnämndes till minister¹⁰⁵ – en friskolekoncern som i dag driver åtta grundskolor i fem kommuner med cirka 1 100 elever¹⁰⁶ – och hon ägde även aktier i bolaget. Aktierna såldes dock i samband med utnämningen.¹⁰⁷ Även statsministern har nära kopplingar till friskolesektorn, bland annat genom att hustrun Birgitta Ed är styrelseledamot

100 Tibert, C. (2026, 2 mars). Hyreschock väntar – museer hotas av stängning. *TT/SVT*.
<https://www.svt.se/kultur/hyreschock-vantar-museer-hotas-av-stangning>

101 Tibert, C. (2026, 2 mars). Hyreschock väntar – museer hotas av stängning. *TT/SVT*.
<https://www.svt.se/kultur/hyreschock-vantar-museer-hotas-av-stangning>

102 DIK. (2026, 17 mars). Nya siffror: kraftigt ökade lokalkostnader för statliga kulturmyndigheter. Pressmeddelande. <https://news.cision.com/se/dik/r/nya-siffror-kraftigt-okade-lokalkostnader-for-statliga-kulturmyndigheter%2Cc4322187?>

103 Regeringen. (2026, 23 april). *Analys ska göras av Statens museer för världskulturs lokalsituation och verksamhet*.
<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2026/04/analys-ska-goras-av-statens-museer-for-varldskulturs-lokalsituation-och-verksamhet/>

104 Lagerström, K., Sima, L., Lindvall, J. & Leijman, S. (2024, 23 mars). De köpte våffelstuga i Åre och skärgårdstomter för skolpengen. *SVT Nyheter*.
<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/de-kopte-stuga-och-skargardstomter-for-skolpengen>

105 Toplica, L. & Ahmed, H. (2023, 20 november). Lotta Edholm satt i styrelsen för Tellusgruppen – medan barnen i skolan gick hungriga. *SVT Nyheter*.
<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/lotta-edholm-satt-i-styrelsen-for-tellusgruppen>

106 Tellusskolan. (u.å.). *Våra skolor*. <https://tellusskolan.se/vara-skolor/>

107 Fahimi, B. (2022, 18 oktober). *Lotta Edholm avgår som styrelsemedlem i Tellusgruppen AB*.
<https://tellusgruppen.se/2022/10/18/lotta-edholm-avgar-som-styrelsemedlem-i-tellusgruppen-ab/>

i Stiftelsen Europaskolans styrelse¹⁰⁸, som bjöds in att hålla event i statsministerns officiella bostad i Sagerska huset i Stockholm.¹⁰⁹ Men även genom att han och hustrun samäger herrgården Fällökna i Södermanland tillsammans med friskole-entreprenören Göran Thorstenson, som varit engagerad i styrelser till flera friskole-koncerner, grundat PR-byrån Springtime tillsammans med Ed och tidigare var talsskrivare åt Carl Bildt (M).¹¹⁰ Thorstenson satt tidigare i Europaskolans styrelse men avgick den 28 juli 2026 efter mediegranskningar av Fällökna-upplägget.¹¹¹

Kostsamma inköp av lyxinredning till statsministerbostaden. Efter paret Kristerssons inflyttning har anpassningarna av Sagerska huset i Stockholm omfattat allt från inköp av konstföremål, exklusiva kuddar, dukar och mattor – allt hanterat via inredningskonsulter som debiterar för varje arbetstimme.¹¹² Ett exempel är en köksmatta som köptes in för 7 400 kronor, men inredningsarkitekterna fakturerade därutöver 27 400 kronor för sina tjänster. En ny statsminister har rätt att göra vissa anpassningar av tjänstebostaden i Sagerska huset, som Regeringskansliet hyr av Statens fastighetsverk. Men här har anpassningsåtgärderna pågått långt efter inflyttningen. Ett exempel är från augusti 2025 då Statens fastighetsverks arkitekt lägger en beställning till konsultföretaget att köpa in tre konstföremål på auktion – slutnotan landade på strax över 37 000 kronor. Statsministerhustrun Birgitta Ed gav positiv återkoppling: ”Så fint att det äntligen börjar hända saker!”

Dessa iögonenfallande inköp sker samtidigt som regeringen till förvaltningen kommunicerar behovet av kostnadskontroll – och till och med nyligen tillsatt en ”slöserikommission” i syfte att ”säkerställa god hushållning med statens medel”.¹¹³ Även statssekreteraren på Finansdepartementet reagerade på uppgifterna när media publicerade dem:

Här finns kostnader från SFV kopplade till inköp som sticker ut, och vissa framstår som orimliga. För en myndighet som SFV med en bred mängd inköp och upphandlingar är rutiner och system för kostnadskontroll centralt. Det här är frågor vi tar upp i myndighetsdialogen med SFV.¹¹⁴

Erik Eldhagen, statssekreterare, Finansdepartementet
till *Expressen*, 19 april 2026

108 Stiftelsen Europaskolan. (u.å). Stiftelsen Europaskolans styrelse.

<https://www.europaskolan.se/stiftelsen-europaskolan/stiftelsen-europaskolans-styrelse/>

109 Sadikovic, A. (2025, 16 oktober). Avslöjar: Friskola arrangerar evenemang – i statsministerns hem. *Dagens Nyheter*.

<https://www.dn.se/sverige/avslorjar-friskola-arrangerar-evenemang-i-statsministerns-hem/>

110 Larsson, M. & Plesner, Å. (2023). *De gränslösa – en bok om politikens skolaffärer*. Bokförlaget Korpen.

111 Lindkvist, O., Karlsson, M. V. & Hedivall, T. (2026, 28 juli). Statsministerparets vän lämnar styrelseposten.

Expressen. <https://www.expressen.se/nyheter/sverige/statsministerparets-van-lamnar-styrelseposten/>

112 Carlsson, M. (2026, 19 april). Här är överpriserna för statsministerparets inköp. *Expressen*.

www.expressen.se/nyheter/sverige/har-ar-overpriserna-for-statsministerparets-inkop/

113 Regeringen. (2026, 14 augusti). *Regeringen tillsätter en slöserikommission*.

<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2026/08/regeringen-tillsatter-en-sloserikommission/>

114 Carlsson, M. (2026, 19 april). Här är överpriserna för statsministerparets inköp. *Expressen*.

www.expressen.se/nyheter/sverige/har-ar-overpriserna-for-statsministerparets-inkop/

Närstående får mer pengar. Statsministern deltar aktivt i ett beslut om att höja anslaget till en stiftelse där hans svägerska Marita Bildt, som är gift med Carl Bildts (M) bror, sitter i styrelsen. Efter att hon väljs in i styrelsen ökar regeringens stöd med mer än det dubbla.¹¹⁵ Det är på ett regeringssammanträde den 9 april 2026 om vårändringsbudgeten som Ulf Kristersson är med och adderar 12 miljoner kronor till svägerskans stiftelse, utöver de 15 miljoner som redan beslutats för året.¹¹⁶

Nej, jag tror inte att jag kände till att hon satt i styrelsen. Nej, det tror jag inte.¹¹⁷

Ulf Kristersson till *Aftonbladet*, 11 maj 2026

Oavsett om svängdörrarna mellan kommersiella skolkoncerner och maktens korridorer inte har inneburit någon otillbörlig påverkan på politiken eller – i andra riktningen – något gynnande av vissa aktörer i det privata näringslivet kan de många nära personkopplingarna väcka frågor hos allmänheten. Blotta misstanken om potentiella oegentligheter är förtroendeskadlig och riskerar att försvaga samhällskontraktet. Medborgarna ska kunna känna sig hundra procent trygga med att ingen i regeringen skor sig – och att deras skattepengar används till det allmännas bästa och bara till det allmännas bästa.

Vi ska i det följande gå igenom ett antal fallstudier, där de ovan beskrivna mönstren blir konkreta. Vissa av fallen beskrivs i detalj. Andra listas därefter i korthet – men är viktiga att inkludera för att visa på omfattningen av dessa fenomen.

115 Röstlund, L. (2026, 7 maj). Kristerssons svägerska i styrelsen – fick dubblerat stöd. *Aftonbladet*. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/GxrEQ6/kristerssons-svagerska-tog-plats-i-styrelsen-da-fick-stiftelsen-dubblerat-stod>

116 TT. (2026, 9 maj). Miljoner till Kristerssons svägerskas stiftelse. Bland annat publicerad i *Göteborgs-Posten*. <https://www.gp.se/nyheter/sverige/miljoner-till-kristerssons-svagerskas-stiftelse.4975faeb-0083-59db-b860-96f8b-c5ee99a>

117 Almqvist, A. & Röstlund, L. (2026, 11 maj). Kristersson om anslagen till svägerskan: "Kände inte till". *Aftonbladet*. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/V6QGn3/kristersson-om-anslagen-till-svagerskan-kande-inte-till>

Fallstudie 1: Somaliamiljonerna

Regeringen träffar i slutet av 2023 en informell överenskommelse med Somalia om att styra om 100 miljoner kronor av biståndet till insatser med nära koppling till den somaliske premiärministerns kansli, samtidigt som Somalia åtar sig att ta emot medborgare som Sverige vill tvångsutvisa. Detta trots att Somalias regim tillhör världens mest korrupta och trots att regeringen kraftigt understryker vikten av att biståndsmedel inte ska hamna i orätta händer.

Vad har hänt?

Sveriges Radio avslöjar att den svenska regeringen någon gång under senare delen av 2023 har träffat en överenskommelse med Somalias regering som innebär att 100 miljoner kronor ur biståndsbudgeten flyttas till projekt med nära kopplingar till landets premiärminister Hamza Abdi Barres administration.¹¹⁸ I utbyte ska Somalia ha lovat att ta emot somaliska medborgare som ska tvångsutvisas från Sverige. Medborgare de enligt folkrätten är skyldiga att ta emot.¹¹⁹ Exakt hur överenskommelsen ser ut har i stora delar sekretessbelagts. Inför Utrikesutskottet, Konstitutionsutskottet och som svar på en fråga i riksdagen har ansvariga ministrar inte givit några klara besked – i alla fall inte i de delar som inte belagts med sekretess.¹²⁰

Klart är att pengarna ska kanaliseras dels via FN:s utvecklingsprogram UNDP, dels via en fond kopplad till Världsbanken.¹²¹ Inte ens Sidas Afrika-chef har sett någon skriftlig uppgörelse; överenskommelsen ska ha slutits mellan det svenska Utrikesdepartementet och Somalia. Biståndsminister Benjamin Dousa (M) har i såväl SVT¹²² som en interpellationsdebatt i riksdagen¹²³ meddelat att det inte finns något formellt avtal – men väl en ”överenskommelse”.

Enligt SVT har 32 miljoner ur biståndsbudgeten finansierat ett samarbetsprojekt mellan premiärminister Hamza Abdi Barres kansli och FN:s utvecklingsprogram UNDP.¹²⁴

118 Roxvall, A. & Persson, J. (2025, 1 oktober). Sverige i hemlig överenskommelse med Somalia. *Ekot, Sveriges Radio*. <https://www.sverigesradio.se/artikel/sverige-i-hemlig-overenskommelse-med-somalia>

119 International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR), artikel 12(4) samt Universal Declaration of Human Rights (UDHR), artikel 13.

120 Riksdagen. Svar på skriftlig fråga 2025/26:72, Formerna för överenskommelse om 100 miljoner kronor i bistånd till Somalia, besvarad av bistånds- och utrikeshandelsminister Benjamin Dousa (M); Riksdagen. (2026, 26 mars). Offentlig utfrågning med Johan Forssell. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/kus-sarskilda-protokoll/sarskilt-protokoll-utskottssammantrade-20252637_hda1ku37s/

121 Ekot. (2025, 12 november). Sverige i konflikt med Världsbanken efter hemlig uppgörelse. *Sveriges Radio*. <https://www.sverigesradio.se/artikel/sverige-i-konflikt-med-varldsbanken-efter-hemlig-uppgorelse>

122 SVT. (2025, 3 oktober). Dousa: Vi har framfört våra intressen och Somalia har framfört sina. *SVT Nyheter*. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/dousa-vi-har-framfort-vara-intressen-och-somalia-har-framfort-sina>

123 Riksdagen. (2025, 5 december). Anf. 52 Bistånds- och utrikeshandelsminister Benjamin Dousa (M) som svar på interpellation 2025/26:181 av Olle Thorell (S). https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/interpellation/overenskommelsen-med-somalia_hd10181/

124 Törnmalm, K. & Sima, L. (2025, 2 oktober). Premiärministern hyllade Hamas – tar emot Sveriges biståndsmiljoner. *SVT Nyheter*. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/premiarministern-hyllade-hamas-tar-emot-sveriges-bistandsmiljoner>

Dagens Nyheter beskriver den 27 oktober 2025 att upplägget med Somalia – som 2025 rankades som världens näst mest korrupta land¹²⁵ – även omfattar en betalning på fem miljoner kronor från Justitiedepartementet, som kanaliseras via FN:s Internationella organisation för migration, IOM.¹²⁶ Pengarna ska, enligt DN, ha gått till att anställa släktingar till personer i den somaliska premiärministerns närmaste krets. Dessa ska dessutom ha fått löner på uppemot 100 000 kronor i månaden, en ersättningsnivå som ligger långt över vad som är brukligt för högre tjänstemän i Somalia.¹²⁷

Ansvarig för den här delen av uppgörelsen är migrationsminister Johan Forssell (M). Han har inte ställt upp på intervjuer men lämnade en viss bekräftelse i en skriftlig kommentar till DN:

För den moderatledda regeringen är det prioriterat att öka återvändandet, och vi använder alla relevanta verktyg för att åstadkomma det.

Johan Forssell till *Dagens Nyheter*, 27 oktober 2025

Även bistandsminister Benjamin Dousa (M) har i en interpellationsdebatt i riksdagen tillstått att det är "... regeringens ambition att stärka synergierna mellan bistands- och migrationspolitiken".¹²⁸

Anställda inom Sida har under processens gång reagerat mot det planerade upplägget: risken för att miljonerna försvinner i korruption har ansetts alltför hög och som statliga tjänstemän har de känt ett ansvar att agera.¹²⁹

I normalfallet råder det total politisk enighet om vikten av att bistandsmedlen används lagenligt och att pengarna gör så stor nytta som möjligt. Regeringen har själv i närtid lyft vikten av detta och ger den 4 juli 2025 Sida ett nytt uppdrag att motverka jäv och korruption inom biståndet.¹³⁰ Där sägs att regeringsbeslutet bland annat innebär att "Sida på ett systematiskt sätt ska skärpa rutiner och stärka kapaciteten hos myndighetens medarbetare för att kunna identifiera, hantera och minska risk för jäv och korruption."

Trots detta har regeringen i det aktuella fallet inte lyssnat på varningarna om korruptionsrisken med upplägget, tvärtom. Enligt Sveriges Radios Ekot eskalerar det hela till en konflikt, såväl mellan Sida och Utrikesdepartementet som mellan Sverige och Somalia.¹³¹ Händelseförloppet kulminerar i att Somalia förklarar

125 Transparency International's Corruption Perception Index 2025.

126 Lindberg, S. & Sköld, J. (2025, 27 oktober). Hemligt upplägg: Svenska pengar till regeringen i Somalia. *Dagens Nyheter*. <https://www.dn.se/sverige/hemligt-upplagg-svenska-pengar-till-regeringen-i-somalia/>

127 Lindberg, S. & Sköld, J. (2025, 27 oktober). Hemligt upplägg: Svenska pengar till regeringen i Somalia. *Dagens Nyheter*. <https://www.dn.se/sverige/hemligt-upplagg-svenska-pengar-till-regeringen-i-somalia/>

128 Interpellationsdebatt i riksdagen, 17 november 2025.

129 Roxvall, A. & Persson, J. (2025, 3 oktober). Biståndschef utvisades – efter bråket om hemliga uppgörelsen. *Ekot, Sveriges Radio*. <https://www.sverigesradio.se/artikel/bistandschef-utvisades-efter-braket-om-hemliga-uppgorelsen>

130 Regeringen. (2025, 4 juli). Nytt uppdrag till Sida ska motverka jäv och korruption i biståndet. <https://regeringen.se/pressmeddelanden/2025/07/nytt-uppdrag-till-sida-ska-motverka-jav-och-korruption-inom-bistandet/>

131 Roxvall, A. & Persson, J. (2025, 3 oktober). Biståndschef utvisades – efter bråket om hemliga uppgörelsen. *Ekot, Sveriges Radio*. <https://www.sverigesradio.se/artikel/bistandschef-utvisades-efter-braket-om-hemliga-uppgorelsen>

Sidas biståndschef i Somalia, som tidigt och både muntligt och skriftligt påtalat att upplägget var svårt att förena med Sidas regelverk, för *persona non grata* och utvisar henne ur landet.¹³²

Parallellt med detta ändrar regeringen i Sidas regleringsbrev, den formella styrningen för året som ursprungligen beslutades i december 2024,¹³³ inte mindre än tio gånger för budgetåret 2025.¹³⁴ I ett av de många ändringsbesluten, det som fattas på regeringssammanträdet den 8 maj 2025, genomförs en mycket specifik ändring: Volymen för Somaliasamarbetet dras ner från 380 miljoner till 300 miljoner, och det sägs nu att ”inga förlängningar av avtal eller nya avtal ska ingås, med undantag för stöd till UNDP med högst 60 miljoner kronor”.¹³⁵

Enligt flera mediers anonyma källor kände sig tjänstemännen under processens gång pressade av regeringen att verkställa uppgörelsen.¹³⁶ Att det fanns ett politiskt tryck går att utläsa i flera intervjuer med biståndsministern. Där understryker Dousa regeringens förväntan på Sida: att de ska leverera det politiken beslutar:

Sida fattar självständiga myndighetsbeslut och beslut om exakt med vilka vi ska samarbeta och till vilka belopp, men regeringen och riksdagen är valda av folket och vi har fått ett mandat att driva igenom en hållbar migrationspolitik och då bygger det på att ha ett fungerande återvändande på plats.¹³⁷

Benjamin Dousa till SVT, 1 oktober 2025

Och migrationsminister Johan Forssell lyfter gång på gång fram resultatet – att tvångsutvisningarna till Somalia har ökat de två senaste åren, från 6 stycken år 2023 till 29 år 2025 – och menar att det inte finns några belägg för korruption i detta fall.¹³⁸

Det tycks alltså som att utbetalningar av svenska biståndsmedel bara i vissa fall ska styras av föregripande riskanalyser, medan det i andra fall krävs belägg för att korruption faktiskt har ägt rum för att stoppa utbetalningar.

132 Roxvall, A. & Persson, J. (2025, 3 oktober). Biståndschef utvisades – efter bråket om hemliga uppgörelsen. *Ekot, Sveriges Radio*. <https://www.sverigesradio.se/artikel/bistandschef-utvisades-efter-braket-om-hemliga-uppgorelsen>

133 Regeringen. (2024, 19 december). Regleringsbrev för budgetåret 2025 avseende Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete. UD2023/09127, UD2024/02880, UD2024/16901.

134 Statskontoret. Statsliggaren. Regleringsbrev. 2025. Myndighet: Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete. <https://www.statskontoret.se/Statsliggaren/Regleringsbrev?rbid=25309>

135 Regeringen. (2025, 8 maj). Regleringsbrev för budgetåret 2025 avseende Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida). UD2025/06720.

136 Törnmalm, K. & Ripås, J. (2025, 1 oktober). Uppgifter: Sida kände press av regeringen att genomföra Somalia-upplägg. *SVT Nyheter*. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/uppgifter-sida-kande-press-av-regeringen-att-genomfora-somalia-upplagg>

137 Törnmalm, K. & Ripås, J. (2025, 1 oktober). Uppgifter: Sida kände press av regeringen att genomföra Somalia-upplägg. *SVT Nyheter*. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/uppgifter-sida-kande-press-av-regeringen-att-genomfora-somalia-upplagg>

138 Grönvik, J. (2025, 13 december). Forssell om Somaliapengarna: Ger goda resultat. TT-artikel publicerad i *Aftonbladet*. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/5pV4B0/forssell-om-somaliapengarna-ger-goda-resultat>

Statsminister Ulf Kristersson (M) försvarar hanteringen som enligt honom inte innehåller något nytt. Det enda nya är, enligt Kristersson, att ”biståndet inte längre är villkorslöst”.¹³⁹

Den 8 oktober 2025 anmäler Miljöpartiet biståndsminister Benjamin Dousa (M) och tidigare biståndsminister Johan Forssell (M) till Konstitutionsutskottet. I anmälan lyfts misstankar om ”otillbörlig styrning av myndighet” och ”vilselädande information”.¹⁴⁰

Den 21 november 2025 anmäler Morgan Johansson (S) biståndsminister Benjamin Dousa (M), migrationsminister Johan Forssell (M) och statsminister Ulf Kristersson (M) till Konstitutionsutskottet och yrkar på att affären ska granskas i sin helhet.¹⁴¹

KU:s granskning av överenskommelsen sker inte utan problem. Centrala mejl lämnas inte ut.¹⁴² Granskningen visar emellertid att den överenskommelse som träffats ”inte innefattar några rättsligt bindande förpliktelser för Sverige som stat”, utan det rör sig om en ”informell överenskommelse utan rättsligt bindande åtaganden.”¹⁴³ KU lyfter flera problematiska aspekter i ärendet:

- bristande samordning av förvaltningen, vilket skapat svårigheter för genomförandet,
- styrningen av Sida som medfört svårigheter för genomförandet och
- bristande information till Utrikesnämnden.

Utskottet understryker även vikten av att säkerställa att inga biståndsmedel används felaktigt:

Härutöver är det naturligtvis angeläget att svenska myndigheter följer och tar del av rapporter om biståndets användning, så att de vid behov kan vidta åtgärder för att förhindra att biståndsmedel betalas ut i strid med gällande regelverk.

Konstitutionsutskottets betänkande, KU2025/26: KU20, 9 juni 2026

Konstitutionsutskottet väljer emellertid att inte kritisera något av de inblandade statsråden.

139 Tano, F. (2025, 3 oktober). Kristersson: ”Det enda nya är att biståndet inte längre är villkorslöst”. *SVT Nyheter*.
<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/kristersson-det-enda-nya-ar-att-bistandet-inte-langre-ar-villkorslost?>

140 KU-anmälan 2025/26:25 (288-2025/26), Janine Alm Ericson (MP).

141 KU-anmälan 2025/26:32 (638-2025/26), Morgan Johansson (S).

142 Ekot. (2026, 3 juni). Mejl om Somaliauppgörelsen lämnades inte till KU. *Sveriges Radio*.
<https://www.sverigesradio.se/artikel/mejl-om-somaliauppgorelsen-lamnades-inte-till-ku?>

143 Riksdagen. (2026, 9 juni). Konstitutionsutskottets betänkande 2025/26:KU20.

Vad betyder det?

Händelserna kring Somalia-miljonerna aktualiserar flera grundlagsfästa principer: legalitetsprincipen, objektivitetsprincipen, likabehandlingsprincipen och offentlighetsprincipen.

Legalitetsprincipen aktualiseras genom att regeringen styr om biståndsmedel till Somalia trots att Sida har identifierat betydande risker för korruption. Detta väcker frågor om hur långt den politiska styrningen kan sträcka sig när den kommer i konflikt med de regler och bedömningar som ska säkerställa en lagenlig och ansvarsfull hantering av biståndsmedel.

Dessutom har medel som riksdagen beslutat ska spenderas på internationella biståndsprojekt flyttats till migrationspolitiska åtgärder. Också detta är svårför- enligt med svenska regelverk.

Objektivitetsprincipen aktualiseras när regeringens politiska styrning kommer i konflikt med den sakliga och professionella beredning som genomförs av den ansvariga myndigheten. I det aktuella fallet väcks frågan om regeringen, för att uppnå sitt politiska mål, har styr Sida på ett sådant sätt att myndighetens möjlig- heter att självständigt göra sakliga och opartiska bedömningar av hur bistånds- medlen bör användas har begränsats.

Genom att biståndsmedel, vars syfte är positiv utveckling i Somalia, har styrts om för att uppfylla migrationspolitiska mål (återvändande av ett visst antal tvångs- utvisade somalier) kan beslutet svårligen sägas ha fattats på sakliga grunder.

Likabehandlingsprincipen aktualiseras om det visar sig att Somalia har fått till- gång till biståndsmedel på andra grunder än jämförbara biståndsländer. Reger- ingen har naturligtvis rätt att prioritera mellan länder och insatser utifrån poli- tiskt beslutade mål. Men om en avgörande förutsättning för att Somalia tilldelats 100 miljoner kronor är landets möjlighet att ta emot somaliska medborgare som Sverige vill tvångsutvisa, uppkommer frågan om biståndsmedel i praktiken för- delas utifrån migrationspolitiska motprestationer snarare än utifrån de kriterier som normalt ska styra biståndets fördelning. Skulle regeringen exempelvis ha varit beredd att göra motsvarande satsning på 100 miljoner kronor i ett annat land med liknande korruptionsrisk, men utan möjlighet att erbjuda Sverige en sådan migrationspolitisk motprestation?

Offentlighetsprincipen och kravet på transparens aktualiseras av att uppgörelsen inte har offentliggjorts och då många av dess detaljer är höljda i dunkel. Det är till och med oklart vilken form uppgörelsen har och om det överhuvudtaget finns ett skriftligt avtal. Detta försvårar allmänhetens insyn och oppositionens och medier- nas möjligheter att kritiskt granska regeringens agerande. Samtidigt har bristande samordning inom den svenska förvaltningen försvårat genomförandet av över- enskommelsen. KU konstaterar att Sida inte förefaller ha varit fullt ut integrerad i processen och att myndigheten upplevde begränsningar i sina möjligheter att bereda och besluta om biståndsinsatser för att genomföra överenskommelsen.

Sammantaget illustrerar fallet en förskjutning från politisk styrning av mål och inriktning till mer direkt styrning av genomförandet. Regeringen hade kopplat biståndet till ett migrationspolitiskt mål, men när genomförandet mötte problem i den ordinarie förvaltningen skärptes styrningen av Sida och regleringsbrevet ändrades på ett sätt som möjliggjorde den fortsatta hanteringen. Det väcker frågan var gränsen går mellan regeringens legitima rätt att styra myndigheten och en styrning som begränsar myndighetens utrymme att självständigt bereda och genomföra politiska beslut.

Dessa avsteg från grundläggande konstitutionella principer kan i förlängningen få en lång rad negativa konsekvenser – såväl internationellt som på hemmaplan. Om Sverige gör upp om bistånd med en stat med omfattande korruptionsproblem för att uppnå migrationspolitiska mål riskerar det att påverka bilden av Sverige internationellt som en förutsägbar och rättsstatlig samverkanspart. På hemmaplan kan det undergräva medborgarnas förtroende för att staten själv följer de regler och principer som den kräver av andra – med negativa konsekvenser för allt från skattemoralen till valdeltagandet.

I förlängningen kan det även innebära att fler icke-demokratiska länder börjar vägra ta emot utvisade medborgare – då de också vill få del av lukrativa uppgörelser. Ett Sverige som redan visat sig redo att betala blir då gisslan i ett cyniskt spel där människoliv blir brickor som byts mot pengar och där Sverige ständigt kan pressas på mer.

Fallstudie 2. Priset vid pumpen

Regeringen Kristersson reducerar genom en rad åtgärder priset för fossila bränslen. 2026 har Sverige näst lägst bensin- och dieselpriiser i EU.¹⁴⁴ Åtgärderna bereds skyndsamt och går på tvärs mot Sveriges internationella klimatåtaganden.

Vad har hänt?

Under valrörelsen 2022 lyfter flera av Tidöpartierna priset vid pumpen och ger olika löften till väljarna:

Moderaterna: 5 kronor billigare diesel per liter (genom att sänka reduktionsplikten till EU:s miniminivå, 6 %, från 2024).¹⁴⁵

Kristdemokraterna: 9 kronor billigare diesel per liter och 5 kronor billigare bensin (genom slopad energiskatt för drivmedel).¹⁴⁶

Liberalerna: Sänkt skatt på drivmedel (genom tillfällig sänkning av energiskatten på bensin).¹⁴⁷

Sverigedemokraterna: 10 kronor billigare diesel per liter och 6,50 kronor billigare bensin per liter (genom permanent sänkning av bränsleskatten med 2 kronor för både diesel och bensin, sänkning av moms på drivmedel till 6 % och kraftigt sänkt reduktionsplikt).¹⁴⁸ I valmanifestet talades det om att skatten på drivmedel sänks permanent och att reduktionsplikten ”minskas till ett minimum”.¹⁴⁹

Lägre drivmedelspriser finns även omnämnda i Tidöavtalet,¹⁵⁰ dock lite vagare: som en önskad inriktning för åtgärder riktade till hushållen.

Efter regeringens tillträde valde regeringen att gå vidare med en kraftig sänkning av de redan beslutade reduktionsnivåerna. Förslaget presenterades i en departementspromemoria i juli 2023 och innebar sänkt reduktionsplikt för bensin och diesel, från tidigare fastställda 12,5 % för bensin och 40 % för diesel för år

144 Söderholm, E. (2026, 20 juli). Sverige har näst billigaste bensinen i hela EU. *Vi Bilägare*.
<https://www.vibilagare.se/%7C%7Csverige-har-nast-billigaste-bensinen-i-hela-eu>

145 Jeppsson, J. (2022, 27 juni). Moderaternas vallöfte: Sänk dieselpriiset med fem kronor vid pump. *Sveriges Radio*.
<https://www.sverigesradio.se/artikel/moderaternas-vallofte-sank-dieselpriiset-med-fem-kronor-vid-pump?>

146 Kristdemokraterna. (2022, 14 mars). *9 kr billigare diesel och 5 kr billigare bensin*. <https://kristdemokraterna.se/arkiv/nyheter/2022/2022-03-14-9-kr-billigare-diesel-och-5-kr-billigare-bensin?>

147 Liberalerna. (2022, 8 mars). *L vill kompensera för höga bränslepriser*.
<https://www.liberalerna.se/nyheter/l-vill-kompensera-for-hoga-branslepriser?>

148 Åkesson, J. & Sjöstedt, O. (2022, 15 mars). Sänk priset på diesel med 10 kronor litern. Debattartikel i *Aftonbladet*.
<https://www.aftonbladet.se/debatt/a/G3b61J/sd-sank-dieselpriiset-med-10-kronor-per-liter>

149 Sverigedemokraterna. (2022). *Valmanifest*. <https://www.sd.se/wp-content/uploads/2022/08/valmanifest.pdf>

150 Tidöavtalet: Överenskommelse för Sverige, s. 58.
<https://www.liberalerna.se/wp-content/uploads/tidoavtalet-overenskommelse-for-sverige-slutlig.pdf>

2024 till 6 % för drivmedlen från och med år 2024 och 0 % från år 2027.¹⁵¹ Förslaget togs fram inom Klimat- och näringslivsdepartementet och byggde delvis på tidigare underlag från Energimyndigheten, men den kraftiga sänkningen av reduktionsplikten hade inte föregåtts av någon ny oberoende utredning.

Sverige ska enligt EU:s ansvarsfördelningsförordning,¹⁵² som tillkommit för att EU:s medlemsstater ska fullgöra sina åtaganden enligt Parisavtalet, minska utsläppen i sektorer som bland annat omfattar inrikes vägtrafik med minst 50 procent till 2030 jämfört med 2005. Även riksdagen har beslutat om ett särskilt etappmål för transportsektorn: att minska växthusgasutsläppen för inrikes transporter med minst 70 procent år 2030 jämfört med 2010.¹⁵³ Exakt hur regeringens initiativ om sänkt reduktionsplikt påverkar Sveriges åtaganden i EU framgår inte av förslaget. Den frågan skjuter regeringen på framtiden. Krav på drivmedelsleverantörerna i syfte att minska utsläppen av växthusgaser för 2027–2030 ”bör analyseras vidare”.¹⁵⁴

Även klimatlagen (2017:721) ställer krav på regeringens klimatpolitiska arbete. Enligt lagen ska arbetet vila på vetenskaplig grund och baseras på relevanta tekniska, sociala, ekonomiska och miljömässiga överväganden (2 §). Arbetet ska dessutom utgå från det långsiktiga, tidsatta utsläppsmål som riksdagen har fastställt (3 §). Det innebär inte att lagen föreskriver vilka konkreta styrmedel regeringen ska använda, men regeringen kan inte bortse från relevant kunskap om olika åtgärders klimatmässiga, ekonomiska och andra konsekvenser. I förarbetena till lagen preciseras regeringens ansvar ytterligare: regeringen ansvarar för att inhämta, sammanställa och analysera det underlag som behövs för att bedriva klimatpolitiken i enlighet med lagen.¹⁵⁵ Klimatlagen är därmed inte bara en politisk viljeförklaring utan en rättsligt bindande reglering av ramarna för regeringens klimatpolitiska arbete.

151 För år 2025 var tidigare beslutade siffror satta till 15,5 % för bensen och 40 % för diesel, och för år 2026 till 19 % för bensen och 50 % för diesel; Regeringen. (2023, 3 juli). Promemoria KN2023/03617. Sänkning av reduktionsplikten för bensen och diesel. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/departementsserien-och-promemorior/2023/07/sankning-av-reduktionsplikten-for-bensen-och-diesel/>

152 Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2023/857, 19 april 2023.

153 Riksdagen. (2017, 15 juni). Ett klimatpolitiskt ramverk för Sverige. Betänkande 2016/17: MJU24. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/betankande/ett-klimatpolitiskt-ramverk-for-sverige_h401mju24/

154 Regeringen. (2023, 12 oktober). Prop. 2023/24:28. Sänkning av reduktionsplikten för bensen och diesel, s. 10.

155 Prop. 2016/17:146, *Ett klimatpolitiskt ramverk för Sverige*, s. 45 och 52.

Den 3 juli remitteras promemorian till 75 remissinstanser¹⁵⁶ som får ett par sommarmånader på sig att svara. 64 svar inkommer, många osar av kritik. Sveriges lantbruksuniversitet beklagar att förutsättningarna förhindrat dem att lämna synpunkter:

Ett viktigt skäl till detta är remisstiden olyckligtvis har förlagts till semesterperioden vilket omöjliggjort att engagera den ämnesmässiga expertis som finns inom universitetet.¹⁵⁷

Sveriges lantbruksuniversitet, 25 augusti 2023

Men det är inte bara remisstiden som utgör ett problem. Det gör även underlagen. Regelrådet slår fast att konsekvensutredningen inte uppfyller kraven i 6 och 7 §§ förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning.¹⁵⁸ En stor andel av remissinstanserna kritiserar regeringen för bristfälliga analysunderlag: Förslagen är kortsiktiga och saknar resonemang om vad som ska ske efter 2026.

Myndigheten Trafikanalys är en av många instanser som lyfter att förslaget kan påverka Sveriges förutsättningar att uppnå det nationella 2030-målet negativt och stryker under att det saknas en analys av frågeställningen.¹⁵⁹ Även Statens väg- och transportforskningsinstitut, VTI, pekar på kopplingen till 2030-målen och slår fast att förslaget gör det ”i princip omöjligt att nå det svenska transportsektorsmålet till 2030”.¹⁶⁰ Brister i underlagen lyfts även av nätverket för klimatomställning, 2030-sekretariatet:

Förslaget från regeringen saknar konsekvensanalyser, ger inga konkreta förslag på hur de mycket omfattande utsläppsökningarna på sammanlagt långt över tio miljoner ton koldioxid ska kompenseras och resonerar inte kring de betydande riskerna att Sverige genom sänkningen inte klarar EU:s precisa klimatmål och därmed tvingas betala mångmiljardbelopp i böter.

2030-sekretariatet, 18 augusti 2023

156 Regeringen. (2023, 3 juli). Remiss av promemorian Sänkning av reduktionsplikten för bensin och diesel. <https://www.regeringen.se/remisser/2023/07/remiss-av-promemorian-sankning-av-reduktionsplikten-for-bensin-och-diesel/>

157 Sveriges lantbruksuniversitet. (2023, 25 augusti). Yttrande över remiss från Klimat- och näringslivsdepartementet gällande Promemorian Sänkning av reduktionsplikten för bensin och diesel (KN2023/03617). <https://www.regeringen.se/contentassets/de853e9b01aa453399187bfa5d6be326/sveriges-lantbruksuniversitet.pdf>

158 Regelrådet. (2023, 16 augusti). Yttrande över Sänkning av reduktionsplikten för bensin och diesel. Diarienummer: RR 2023-174. <https://www.regeringen.se/contentassets/de853e9b01aa453399187bfa5d6be326/regelradet.pdf>

159 Trafikanalys. (2023, 22 augusti). Yttrande över promemorian Sänkning av reduktionsplikten för bensin och diesel. <https://www.regeringen.se/contentassets/de853e9b01aa453399187bfa5d6be326/trafikanalys.pdf>

160 Statens väg- och transportforskningsinstitut, VTI. (2023, 25 augusti). Yttrande över remiss av promemorian Sänkning av reduktionsplikten för bensin och diesel. <https://www.regeringen.se/contentassets/de-853e9b01aa453399187bfa5d6be326/statens-vag-och-transportforskningsinstitut-vti.pdf>

Remissinstanserna pekar samstämmigt mot att förslaget inte är önskvärt: Tåg-företagen kallar den minskade reduktionsplikten för ”en olycklig riktning” för Sverige och menar att förslaget kräver djupare analys¹⁶¹ och Världsnaturfonden kallar initiativet ”djupt oroande”.¹⁶²

Transportföretagen är emellertid positiva. Inte helt oväntat, då det bland organisationens medlemmar är många som skulle gynnas av lägre dieselpriiser. Detta svar är emellertid ett undantag. Flera andra tunga aktörer från fordons- och bränslesektorerna avstyrker med hänvisning till fortsatta behov av klimat-omställning och förutsägbarhet för branscherna. Det gäller såväl Sveriges åkeri-företag¹⁶³ som Volvo,¹⁶⁴ Scania,¹⁶⁵ Preem¹⁶⁶ och St1.¹⁶⁷ 35 av de totalt 49 remissinstanserna som lämnar synpunkter i sak avstyrker förslaget.

Flera remissinstanser nämner risken att Sverige får betala dryga böter om vi inte uppfyller våra åtaganden. En rapport från konsultföretaget Sweco pekar på att den sänkta reduktionsplikten innebär att vi riskerar att missa utsläppsmålen med mellan 25,6 och 36,8 miljoner ton koldioxid fram till 2030.¹⁶⁸ Utsläpp som behöver kompenseras genom köp av utsläppsrätter. Beräknad prislapp: 39,4 miljarder kronor.

Men regeringen är inte klar på området bränslepriser. Kort efter att remissvaren på denna promemoria kommer in läggs budgetpropositionen för 2024, som innehåller konkreta förslag om att tillfälligt sänka energiskatten på bensin och diesel.¹⁶⁹ Från tabellerna i budgeten framgår att den tillfälliga skattesänkningen är tänkt att gälla åtminstone fram till 2025. Kostnad över perioden: 20,45 miljarder kronor i reda pengar. Till denna tillkommer klimatkostnaden som är svår att överblicka men, enligt forskning, avsevärd, för såväl det globala klimatet som för människors liv och hälsa.¹⁷⁰

161 Tåg-företagen. (2023, 25 augusti). *Remiss av promemorian Sänkning av reduktionsplikten för bensin och diesel*. <https://www.regeringen.se/contentassets/de853e9b01aa453399187bfa5d6be326/tagforetagen-tagoperatorerna.pdf>

162 Världsnaturfonden. (2023, 22 augusti). *Remissvar. Diarienummer: KN2023/0317*. <https://www.regeringen.se/contentassets/de853e9b01aa453399187bfa5d6be326/varldsnaturfonden-wwf.pdf>

163 Sveriges åkeriföretag. (2023, 25 augusti). *Sveriges åkeriföretags yttrande över remiss av promemorian sänkning av reduktionsplikten för bensin och diesel*. <https://www.regeringen.se/contentassets/de853e9b01aa453399187bfa5d6be326/sveriges-akeriforetag.pdf>

164 AB Volvo. (2023, 25 augusti). *AB Volvas remissyttrande på Regeringens promemoria "Sänkning av reduktionsplikten för bensin och diesel" (KN2023/03617)*. <https://www.regeringen.se/contentassets/de853e9b01aa453399187bfa5d6be326/ab-volvo.pdf>

165 Scania. (2023, 22 augusti). *Remissvar gällande promemorian Sänkning av reduktionsplikt för bensin och diesel*. <https://www.regeringen.se/contentassets/de853e9b01aa453399187bfa5d6be326/scania-ab.pdf>

166 Preem. (2023, 25 augusti). *Remiss av promemorian Sänkning av reduktionsplikten för bensin och diesel*. <https://www.regeringen.se/contentassets/de853e9b01aa453399187bfa5d6be326/preem-ab.pdf>

167 St1 Sverige AB. (2023, 24 augusti). *Remissvar gällande promemorian Sänkning av reduktionsplikten för bensin och diesel*. <https://www.regeringen.se/contentassets/de853e9b01aa453399187bfa5d6be326/st1-sverige-ab.pdf>

168 Sweco. (2023). *Hur påverkar nivån på reduktionsplikt Sveriges möjligheter att uppnå EU:s klimatmål*. PM. <https://www.neste.com/sv-se/nyheter-och-insikter/transportation/miljardkostnad-sankt-reduktionsplikt-ny-rapport-fran-sweco>

169 Regeringen. (2022, 3 november). *Prop. 2022/23:1. Budgetproposition för 2023*. <https://www.regeringen.se/contentassets/def2026cac0b4ef7acf4afeb988326ed/budgetpropositionen-for-2023-hela-dokumentet-prop.2022231-.pdf>

170 Huang, Y., Unger, N., Harper, K. & Heyes, C. (2020). *Global Climate and Human Health Effects of the Gasoline and Diesel Vehicle Fleets*. *Geohealth*, 11, 4(3); Intergovernmental Panel on Climate Change. (2022). *IPCC Sixth Assessment Report Working Group III: Mitigating Climate Change*, kap. 2: Transport Sector. <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg3/chapter/chapter-2/>

Men satsningarna ska komma att fortsätta genom hela mandatperioden. Några exempel:

Proposition, hösten 2023: Sänkt skatt på bensin och diesel och sänkt skatt på jordbruksdiesel.¹⁷¹

Promemoria, 13 maj 2026: Ytterligare tillfällig sänkt skatt på bensin och diesel – till EU:s minimiskattenivå.¹⁷²

Budgetpropositionen, hösten 2023, för 2024: Sänkt skatt på bensin med 75 öre litern och till EU:s minimiskattenivå för diesel.¹⁷³

Budgetpropositionen, hösten 2024, för 2025: Skatten på bensin och diesel ska sänkas den 1 januari 2025 och skatterna på bensin och diesel ska inte indexeras inför 2026.¹⁷⁴

Budgetpropositionen, hösten 2025, för 2026: Utvidgad rätt till avdrag för drivmedelsutgifter.¹⁷⁵

Vad betyder det?

Fallet illustrerar en spänning mellan regeringens politiska handlingsutrymme och de rättsliga ramar som omger den klimatpolitiska styrningen. Riksdagen har fastställt långsiktiga klimatmål och ett särskilt mål om att utsläppen från inrikes transporter ska minska med 70 procent till 2030. Regeringen är dessutom enligt klimatlagen skyldig att bedriva klimatpolitiken på ett sätt som vilar på vetenskaplig grund och baseras på relevanta tekniska, sociala, ekonomiska och miljömässiga överväganden.

Samtidigt är Sverige bundet av internationella och unionsrättsliga åtaganden på klimatområdet, däribland Parisavtalet¹⁷⁶ och Europaparlamentets och rådets förordning 2021/1119 om inrättande av en ram för att uppnå klimatneutralitet ("EU:s klimatlag").¹⁷⁷ Enligt flera av regeringens egna expertmyndigheter på

171 Regeringen. (2023, 19 oktober). Prop. 2023/24:24. Sänkt skatt på bensin och diesel och sänkt skatt på jordbruksdiesel. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2023/10/prop.-20232424?>

172 Regeringen. (2026, 13 maj). Ytterligare tillfälligt sänkt skatt på bensin och diesel. Promemoria FI2026/01131.

173 Regeringen. (2023, 15 september). Prop. 2023/24:1. Budgetproposition för 2024, s. 23. <https://www.regeringen.se/contentassets/e1afccd2ec7e42f6af3b651091df139c/budgetpropositionen-for-2024-hela-dokumentet-prop.2023241.pdf>

174 Regeringen. (2024, 13 september). Prop. 2024/25:1. Budgetproposition för 2025, s. 16. <https://www.regeringen.se/contentassets/bfe4593f9b0d462f834bc8bbd052a921/budgetpropositionen-for-2025-hela-dokumentet-prop.2024251.pdf>

175 Regeringen. (2025, 18 september). Prop. 2025/26:1. Budgetproposition för 2026, s. 83. https://www.regeringen.se/contentassets/3416d1df56ae4fcaacf03ecd8ed81ab1/budgetpropositionen-for-2026-prop.-2025261-hela-dokumentet_.pdf

176 United Nations. (2016). *Paris Agreement*.

177 Europaparlamentet och rådets förordning (EU) 2021/1119 från den 30 juni 2021 om inrättande av en ram för att uppnå klimatneutralitet och om ändring av förordningarna (EG), nr 401/2009 och (EU) 2018/1999 (uropeisk klimatlag). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1119>

området, såsom Energimyndigheten och Trafikverket, har reduktionsplikten varit ett centralt styrmedel för att minska transportsektorns utsläpp.

Mot denna bakgrund aktualiserar fallet legalitetsprincipen och det särskilda beredningskravet i regeringsformen. Regeringsformen föreskriver att behövliga upplysningar och yttranden ska inhämtas vid beredningen av regeringsärenden. Kravet på saklighet är en hörnsten i svensk offentlig förvaltning, normalt uttolkat som att beslut ska fattas utifrån relevanta och välgrundade argument. Klimatlagen ställer därutöver uttryckliga krav på att regeringens klimatpolitiska arbete ska vila på vetenskaplig grund och baseras på relevanta tekniska, sociala, ekonomiska och miljömässiga överväganden. Till detta kommer de krav på konsekvensutredning som gällde för det underlag som togs fram inför regelgivningen.

I fallet med den kraftigt sänkta reduktionsplikten är det högst tveksamt om regeringen har uppfyllt dessa beredningskrav. Trots den vidtagna åtgärdens betydande konsekvenser för Sveriges möjligheter att nå fastställda klimatmål byggde förslaget på ett underlag som flera remissinstanser bedömde som bristfälligt, bland annat vad gäller konsekvensanalys och de långsiktiga klimatpolitiska konsekvenserna. Det kan därför ifrågasättas om regeringen, när den fattade sitt beslut om sänkt reduktionsplikt, hade inhämtat, sammanställt och analyserat det underlag som behövdes för att bedriva klimatpolitiken i enlighet med klimatlagen.

Objektivitetsprincipen aktualiseras samtidigt genom kravet på att relevanta omständigheter ska beaktas sakligt och på ett allsidigt sätt. Det innebär inte att regeringen är skyldig att välja det styrmedel som bäst främjar klimatmålen eller att väga klimatintresset tyngre än andra politiska hänsyn. Däremot förväntas de omständigheter som är relevanta för beslutet identifieras och ges en saklig och rimlig betydelse.

I detta fall väcks därför frågor om regeringen vid utformningen och beredningen av förslaget gav tillräcklig vikt åt den samlade kunskapen om reduktionspliktens betydelse för utsläppen och möjligheterna att nå såväl de nationella som de europeiska klimatmålen, samtidigt som de ekonomiska konsekvenserna av en hög reduktionsplikt analyserades. Objektivitetsprincipen aktualiseras således inte genom regeringens politiska ställningstagande som sådant, utan genom frågan om de relevanta omständigheterna behandlades sakligt och allsidigt när ställningstagandet bereddes – eller om frågan i praktiken redan var avgjord innan den utreddes.

Men framförallt blottlägger fallet en diskrepans mellan de mål för den offentliga verksamheten som kommer till uttryck i grundlagen – ”goda förutsättningar för hälsa” och att ”främja en hållbar utveckling som leder till god miljö för nuvarande och kommande generationer” – och den riktning som politiken i praktiken har fått. Genom sänkt reduktionsplikt och sänkta drivmedelsskatter har regeringen Kristersson bidragit till att Sverige har ett av Europas lägsta bensin- och dieselpriiser – och därmed stärkt incitamenten för befolkningen att använda fossildrivna fordon. När klimatnödläget kräver det motsatta.

Fallstudie 3: Kraftigt minskade anslag till folkbildningen

Studieförbunden får omfattande nedskärningar under mandatperioden. Samtidigt flyttas en del av makten över pengarna från Folkbildningsrådet till staten. Därmed bryts den tradition om oberoende och armlängds avstånd som funnits sedan 1990-talet.

Vad har hänt?

Folkbildningen har länge setts som en viktig grund för den svenska demokratin – inte minst då det stärker det demokratiska deltagandet när människor utvecklar ett kritiskt tänkande och förbättrar sina kunskaper i viktiga samhällsfrågor. Detta är fastslaget av regeringen¹⁷⁸ i förordningen (2015:2018) om statsbidrag till folkbildningen.

Syftena är, enligt förordningen (1 §), fyra:

1. stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin,
2. bidra till att göra det möjligt för en ökad mångfald människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen,
3. bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället och
4. bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet.

Till folkbildningsaktörer räknas folkhögskolor, studieförbund och studerandeorganisationer inom folkhögskolan.¹⁷⁹

Folkbildningen har länge varit föremål för kritik, inte minst för bristande styrning, uppföljning och kontroll.¹⁸⁰ Några uppmärksammade fall gäller felaktigt rapporterade timmar i studieförbundet Studieförfrämjandet¹⁸¹, fusk med deltagarnamn i ABF¹⁸² och studieförbundet Ibn Rushds inbjudningar av föreläsare med demokratifientliga åsikter.¹⁸³

Regeringen Andersson tillsatte den 7 juni 2022 en utredning som skulle föreslå ändringar för effektivare styrning.¹⁸⁴ Till särskild utredare utsågs tidigare ordförande i Kulturutskottet Christer Nylander, då (L).

178 Regeringen. (2014, 7 mars). Allas kunskap – allas bildning. Prop. 2013/14:172; Bet. 2013/14:KrU8, rskr. 2013/14:379.

179 Regeringen. (u. å.). *Svensk folkbildning – hur och varför*. <https://regeringen.se/artiklar/2019/09/svensk-folkbildning-hur-och-varfor/>

180 Riksrevisionen. (2022). *Statsbidraget till studieförbunden – kontroll och uppföljning*. RiR 2022:20. <https://www.riksrevisionen.se/granskningar/granskningsrapporter/2022/statsbidraget-till-studieforbunden--kontroll-och-uppfoljning.html>

181 Netskar, S. (2021, 14 januari). Halv miljon felaktiga studietimmar hos Studieförfrämjandet. *SVT Nyheter*. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vast/halv-miljon-felaktiga-studietimmar-hos-studieforamjandet>

182 Persson, K. & Winiger, S. (2004, 26 november). ABF fuskade till sig miljonbelopp i bidrag. *Ekot, Sveriges Radio*. <https://www.sverigesradio.se/artikel/511263>

183 Amnå, E. (2019). *När tilliten prövas. En studie av studieförbundet Ibn Rushds samhällsbidrag*. Folkbildningsrådet. https://folkbildningsradet.se/media/ecxhc5k1/folkbildningsradet_rapport_ibnrushd_2019-2.pdf

184 Regeringen. (2022, 7 juni). Styrning och uppföljning av folkbildningen – vägval inför framtiden. Dir. 2022:75.

Under regeringen Kristersson sker emellertid en riktningsändring. Den 26 april 2023 meddelar regeringen att Utbildningsdepartementet internt redan genomfört en parallell översyn av systemet för statens bidrag till folkbildningen – och presenterar en promemoria¹⁸⁵ som föreslår en regeländring: Makten att besluta om fördelning av statsbidrag till folkhögskolor respektive studieförbund flyttas från Folkbildningsrådet¹⁸⁶ till staten. Sedan 1991 hade Folkbildningsrådet genom en särskild lag (1976:1046) haft uppgiften att fördela statsbidraget mellan folkhögskolor och studieförbund. Men nu skulle rådet enbart fatta beslut om fördelningen inom respektive kategori, alltså mellan de olika folkhögskolorna och mellan studieförbunden.

Förslaget grundar sig på tankegods från Tidöavtalet. Som sista punkt i det 62-sidiga avtalet står ”Översyn av folkbildningsrådet”:

(...) I avvaktan på förslagen från den pågående utredningen om uppföljning och kontroll av statsbidraget behövs ytterligare åtgärder för att reformera stödet till folkbildningen. I det sammanhanget ska övervägas om medelstillelningen ska hanteras av en myndighet istället för av Folkbildningsrådet.¹⁸⁷

Förslaget går ut på remiss till 61 remissinstanser den 26 april 2023, nästan tio månader innan den pågående utredningen som föregående regering tillsatt skulle vara klar. Svar väntas senast 26 juni. Av de 26 som yttrar sig i sak avstyrker 21. Alltså över 80 %. Många hänvisar till behovet av att invänta den pågående utredningens förslag och till att det korta underlaget är bristfälligt.¹⁸⁸ Några exempel:

Den föreslagna lagändringen är framtagen i en ytterst oklar process, under alltför kort tid och på ofullständiga, och delvis helt felaktiga, faktaunderlag.¹⁸⁹

Studieförbundet Medborgarskolan, 21 juni 2023

Flera problematiserar även den ökade statliga styrningen:

Studieförbunden säger nej till förslaget i remissen eftersom vi är emot ökad statlig politisk styrning av folkbildningen, värnar sammanhållningen mellan studieförbund och folkhögskolor samt värnar självförvaltningen genom Folkbildningsrådet.

Studieförbunden i samverkan, 26 juni 2023

185 Regeringen (2023, 26 april). Ökat statligt inflytande över statsbidraget till folkhögskolor och studieförbund. Promemoria (U2023/01468).

186 Folkbildningsrådet är en ideell förening som fått förvaltningsuppgifter – något som normalt endast myndigheter har – överlämnade till sig genom lag (1976:1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Utbildningsdepartementets verksamhetsområde.

187 Tidöavtalet: Överenskommelse för Sverige. <https://www.liberalerna.se/wp-content/uploads/tidoavtalet-overenskommelse-for-sverige-slutlig.pdf>

188 Promemorian är 14 sidor varav enbart drygt fyra sidor utgörs av analys.

189 Studieförbundet Medborgarskolan. (2023, 21 juni). Remissyttrande över ökad statligt inflytande över statsbidraget till folkhögskolor och studieförbund. <https://www.regeringen.se/contentassets/53baf060f840487f9ad9a1f161910512/studieforbundet-medborgarskolan.pdf>

Med sitt engagemang, sin uppfinningsrikedom och en bred lokal närvaro är den samlade folkbildningen en ovärderlig resurs, som riskerar att försvagas av en uppdelning eller av en starkare politisk styrning.

Folkuniversitetet, 22 juni 2023

Trots de tydliga invändningarna – och sakkexpertisens önskan om att invänta den oberoende utredningens förslag – meddelar regeringen den 15 september 2023 med hänvisning till promemorian att den pågående oberoende utredningen får en helt ny inriktning. Nu behövs inte längre en översyn av om regeringen i större utsträckning bör kunna styra statsbidraget – eftersom regeringen redan, inne på departementet, har tagit fram ett förslag i den riktningen. Alltså samma förslag som regeringen nu vet avvisas av en stor majoritet av remissinstanserna, men som riksdagen kom att godkänna i december 2023 genom att anta 2024 års budgetproposition.

I stället ska utredningen fokusera på hur nuvarande modell för styrning och fördelning kan bli mer ändamålsenlig, transparent och förutsägbar, samt minska risken för ”fusk och felaktigheter”.¹⁹⁰ Dessutom ska utredningen överväga om styrningen och tilldelningen av medel kan tas över av en eller flera myndigheter. Även detta är en viljeinriktning från regeringens sida att avlöva Folkbildningsrådets inflytande.

Tanken om armlängds avstånd mellan staten och medie-, kultur- och utbildningsinstitutioner har länge varit en grundläggande princip. I regeringens proposition som presenterar de kulturpolitiska målen 2009 understryks tydligt betydelsen av att värna frihet och oberoende – men även vikten av närhet till medborgarna.¹⁹¹ Även i de två senaste folkbildningspropositionerna märks den viljeinriktningen. Ett par exempel:

Riksdagen föreslås ange syftet med statens bidragsgivning, medan folkbildningen själv lägger fast målen för verksamheten.

Prop. 2005/06:192, 16 mars 2006

[Genom bildandet av Folkbildningsrådet] gavs folkbildningen en friare roll gentemot staten än vad den tidigare haft. Genom att staten inte detaljstyr stödet till folkbildningen, utan överlämnar åt Folkbildningsrådet att fördela statsbidraget till folkhögskolor, studieförbund och studerandeorganisationer inom folkhögskolan utifrån de

¹⁹⁰ Regeringen. (2023, 15 september). *Tilläggsdirektiv till utredningen om Styrning och uppföljning av folkbildningen – vägval inför framtiden (U2022:01)*. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2023/09/dir.-2023130?>

¹⁹¹ Regeringen. (2009, 21 september). *Tid för kultur*. Prop. 2009/10: 3. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2009/09/prop.-2009103?>

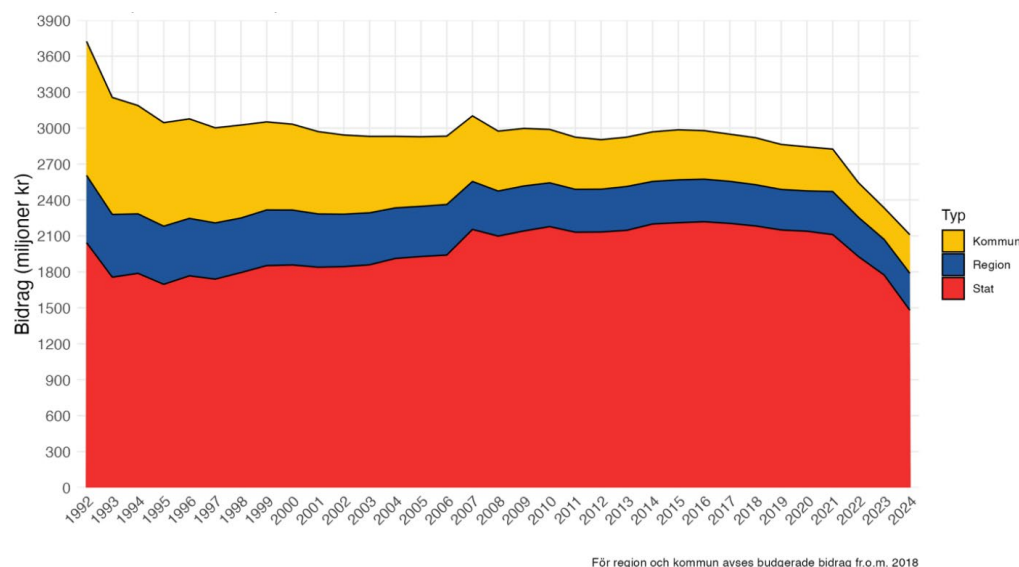
övergripande syften som riksdagen beslutat om, upprätthålls också en formell och principiell gräns mellan staten och folkbildningen.

Prop. 2013/14:172, 6 mars 2014

Men det är inte bara regelverket som styr pengarna till folkbildningen som förändrats under mandatperioden. Budgetarna har även inneburit kraftiga nedskärningar för studieförbunden:

Studieförbunden. I statsbudgeten för 2024 presenterade regeringen Kristersson en nedskärning av anslaget till studieförbunden på 250 miljoner kronor. År 2025 var det dags igen: en minskning med 100 miljoner kronor. Och 2026: ytterligare 150 miljoner kronor. Över hela mandatperioden alltså en nedskärning av anslagsnivån med en halv miljard, eller drygt en fjärdedel av anslaget.¹⁹²

Totala bidrag från stat, region och kommun för samtliga studieförbund enligt 2024 års priser.

Figur 1. Bidragen dyker. De totala bidragen från staten (röda kurvan) – i miljoner kronor – har tydligt minskat under mandatperioden 2022–2026. Grafen bygger på data insamlat av Folkbildningsrådet. Data över statsbidrag bygger på Folkbildningsrådets årsredovisningar. Graf från *Vid vägs ände*, rapport från Folkbildningsrådet, Studieförbunden och Svensk biblioteksförening.

Och effekterna är redan tydliga. Här följer ett axplock:

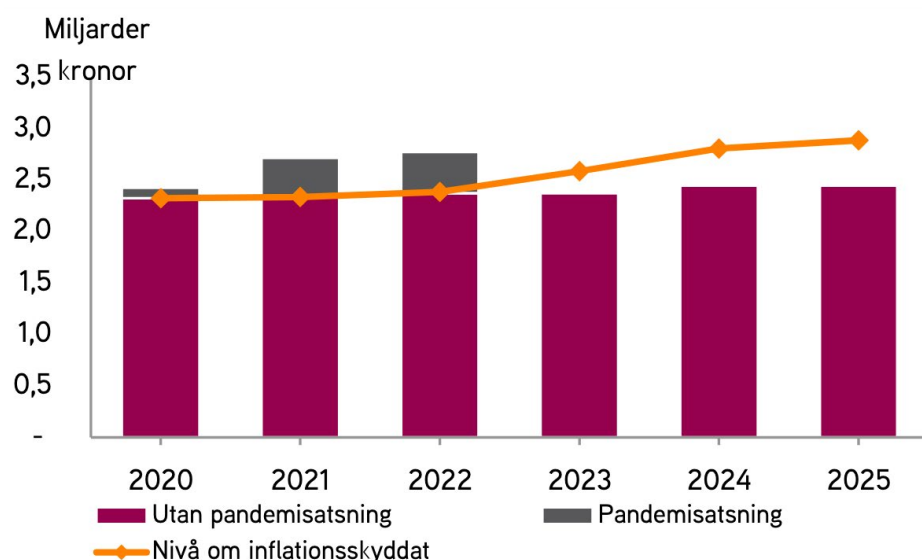
- En femtedel av studieförbundens folkbildning har försvunnit sedan 2023.
- 55 000 folkbildningsarrangemang har försvunnit bara under 2024 och 2025.
- I landsbygdskommunerna har en fjärdedel av arrangemangen försvunnit.

192 Regeringen, prop. 2023/24:1, 2024/25:1, 2025/25:1.

- En miljon timmar ideellt arbete har förlorats, motsvarande ett värde på 390 miljoner kronor.
- 1 000 anställda folkbildare har fått sluta, cirka var tredje.
- Två av tio studieförbund har lagt ned helt.¹⁹³

Folkhögskolorna. Trots att anslagen legat fast sedan 2020 (pandemiåren undantagna), och trots ett höjt anslag om 100 miljoner kronor 2024, har folkhögskolornas ekonomi försämrats.¹⁹⁴ Finansmakten utövas inte bara genom aktiv handling, såsom tydliga nedskärningar, utan ibland innebär även att bibehålla status quo ett finanspolitiskt initiativ. Detta blir tydligt i fallet med folkhögskolorna då regeringen valt att inte räkna upp anslagen för att inflationssäkra dem. Något som görs varje år på en mängd andra utgiftsområden.¹⁹⁵

Statsanslagsutvecklingen för folkhögskolan 2020–2025

Figur 2. Inflationen äter upp delar av statsanslagen. Genom att inte kompensera för inflation uppstår ett finansieringsglapp, med nedskärningar som effekt. Graf ur rapporten Nedskärningarnas konsekvenser, Folkbildningsrådet.

193 Studieförbunden. (2026, juni). *Studieförbundskrisen Fyra år av nedskärningar*. <https://studieforbunden.se/dokument/studieforbundskrisen-fyra-ar-av-nedskarningar/>; Folkbildningsrådet. (2025, februari). Nedskärningarnas konsekvenser. <https://folkbildningsradet.se/media/yjndu1u5/nedskarningarnas-konsekvenser.pdf>

194 Folkbildningsrådet. (2025, februari). *Nedskärningarnas konsekvenser*. <https://folkbildningsradet.se/media/yjndu1u5/nedskarningarnas-konsekvenser.pdf>

195 Regeringen. (2025, 18 september). Prop. 2025/26:1. Budgetproposition för 2026, s. 134–135. https://www.regeringen.se/contentassets/3416d1df56ae4fcaacf03ecd8ed81ab1/budgetpropositionen-for-2026-prop.-2025261-hela-dokumentet_.pdf

Effekterna har inte heller här låtit vänta på sig:

- 90 % av folkhögskolorna har dragit ner på verksamheten.
- 67 % har reducerat antalet lärare.
- Över hälften har lagt ner kurser.
- Varannan folkhögskola har tagit in färre deltagare.¹⁹⁶

Vad betyder det?

Fallet väcker framför allt frågor om hur regeringen tillämpat beredningskravet i regeringsformens 7 kap. 2 §, som föreskriver att regeringsbeslut ska vila på ett tillräckligt och allsidigt beslutsunderlag. I detta fall fanns det en pågående utredning med uppdrag att analysera folkbildningens styrning och framtida organisering. Trots detta valde regeringen att parallellt ta fram en departementspromemoria som föreslog ökat statligt inflytande över bidragsgivningen. När remissinstanserna i stor utsträckning avstyrkte förslaget och efterfrågade den pågående utredningens slutsatser valde regeringen inte att invänta dess analys, utan att i stället ändra utredningens direktiv och ge den en ny inriktning. Därmed begränsades möjligheten till en självständig och bredare prövning av den centrala fråga som redan hade avgjorts politiskt.

Regeringen har visserligen ett betydande handlingsutrymme när den organiserar sitt utredningsarbete och beslutar om politiska reformer. Men förfarandet väcker frågor om huruvida beredningskravets syfte har tillgodosetts. När en redan tillsatt utredning föregrips av interna departementspromemorior och därefter får ändrade direktiv riskerar värdet av den oberoende kunskapsproduktion som utredningsväsendet är tänkt att bidra med att minska.

Fallet aktualiserar därmed också en bredare diskussion om de värden som objektivitetsprincipen ytterst syftar till att värna. Även om regeringens normgivning inte omfattas av objektivitetsprincipen på samma sätt som myndigheternas rättstillämpning, bygger den svenska förvaltningsmodellen på att offentliga beslut ska fattas på sakliga och väl underbyggda grunder. Beredningskravet är ett viktigt instrument för att säkerställa just detta. När alternativa kunskapsunderlag eller kritiska synpunkter får begränsat genomslag i beslutsprocessen kan förtroendet för att reformer vilar på en allsidig och saklig analys påverkas.

Fallet väcker också frågor om institutionell autonomi och värdet av armlängds avstånd mellan staten och folkbildningen. Reformen innebär en förskjutning av makten från folkbildningens egna institutioner till den politiska nivån. Regeringen har självfallet rätt att genomföra en sådan förändring, men den innebär samtidigt att framtida regeringar får större möjligheter att påverka verksamhetens

¹⁹⁶ Folkbildningsrådet. (2025, februari). *Nedskärningarnas konsekvenser*.
<https://folkbildningsradet.se/media/yjndu1u5/nedskarningarnas-konsekvenser.pdf>

ekonomiska förutsättningar. Erfarenheter från andra länder visar att kontroll över finansiering ofta är ett effektivt sätt för politiska makthavare att påverka utbildnings- och bildningsinstitutioners verksamhet. Noterbart är att Folkbildningsutredningen 2024 bedömde att fortsatt självförvaltning sammantaget vägrade tyngre än en myndighetsmodell, bland annat eftersom myndighetsmodellen skulle kunna öppna för politiska hänsyn i fördelningen.¹⁹⁷

Utbildningsinstitutioner förmedlar värden. I demokratiska länder handlar det om demokratiska värden. I en autokratiseringsfas finns det krafter som önskar ta kontroll över aktörer inom det breda bildningsområdet – i syfte att påverka inriktningen. Utbildningsinstitutioner kan således ses som politiska institutioner.¹⁹⁸

Autokratiska krafter har i en mängd internationella exempel gjort exakt detta: dragit bort finansiering för bildningsaktörer. I ett scenario där autokratiska krafter tagit över finns verktyget på plats för att göra exakt det som forskningen visar då brukar ske: statsbidragen används som maktmedel i syfte att förändra inriktningen på verksamheten.¹⁹⁹ Ofta genom kritiska narrativ, baserade på föreställningen om att bildningen styrs av en elit.²⁰⁰ Vissa forskare menar att kritiken bottnar i att aktörer som erbjuder bildningsresor underminerar populisternas vi-mot-dom-narrativ, där ju folket behöver hållas kvar i rollen som permanenta förlorare.²⁰¹

Vi har sett det hända gång på gång:

- I Ungern under Viktor Orbán tvingades universitet att lämna landet, men regimen flyttade även in över 30 utbildningsinstitutioner under stiftelser som befolkades av personer lojala med regimen.²⁰²
- I USA har Trump-administrationen attackerat från flera håll med hjälp av finansmakten: Det har bland annat handlat om massnedskärningar av statsbidrag inom utbildningsväsendet. Insatserna har ofta varit ideologiskt motiverade då bidrag särskilt dragits tillbaka från forskning och utbildning inom fält som mångfald, jämlikhet och inkludering.²⁰³

197 SOU 2024:42, s. 28–29, 338 ff.

198 Paglayan, A. S. (2026). Education as a Political Institution. *Annual Review of Political Science*, 29, 525–546.

199 Se till exempel Ginsburg, T. (2025). *The American Attack on Academic Freedom in Comparative Perspective*. University of Chicago Law School, Public Law and Legal Theory, Research Paper, 23–53.
https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2425&context=public_law_and_legal_theory

200 Sant, E. & Brown, T. (2020). The Fantasy of the Populist Disease and the Educational Cure. *British Educational Research Journal*, 47, 409–426.

201 Grigoriades, I. N. & Canpolat, E. I. (2023). Elite Universities as Populist Scapegoats: Evidence from Hungary and Turkey. *East European Politics and Societies*, 38(2), 432–454.

202 Kholesi, C. (2024). Decline of Academic Freedom in Hungary: Rational Choice Analysis of the European Response. *European Political Science*, 25, 91–102.

203 Se till exempel Chemerinsky, E. (2026). The Trump Administration's Assault on Academic Freedom: Controlling Funds as a Way to Intermissibly Control Universities, i L. C. Bollinger och G. R. Stones (Red.) *Academic Freedom in the Era of Trump*, online-upplagan. Oxford Academic.

Finansieringen aktualiserar även frågor om likabehandling och förutsebarhet. Under mandatperioden har studieförbunden fått bära betydande ekonomiska neddragningar. Folkhögskolorna har också drabbats, i hög grad genom en slags passiv maktutövning där regering och riksdag låter nominellt oförändrade anslag urholkas av inflationen.

Regeringen kan självfallet göra sådana budgetpolitiska prioriteringar utan att bryta mot någon lagbestämmelse i formell mening. Men när skillnaderna blir stora uppkommer frågor om vilka principer som ligger bakom avvägningarna och hur dessa förhåller sig till de mål för folkbildningen som riksdagen tidigare har beslutat om – och till målsättningsstadgandet i 1 kap. 2 § regeringsformen, där det anges att det allmänna ska trygga rätten till utbildning och främja den enskildes kulturella välfärd. För verksamheter som planerar långsiktigt kan kraftiga och svårförutsägbara förändringar av de ekonomiska villkoren skapa osäkerhet och försvåra verksamhetens utveckling.

Sammantaget illustrerar fallet hur regeringens finansmakt kan utövas inom de formella ramarna och ändå ge upphov till konstitutionellt betydelsefulla frågor. Det handlar inte främst om laglighet i snäv mening, utan om hur beredningskravets, objektivitetsprincipens och armlängdsprincipens bakomliggande värden – saklighet, självständighet, kunskapsbaserad styrning och förtroende – upprätthålls i praktiken.

Fler fall där finansmakten utövas så att grundlagsprinciperna utmanats

2 november 2022: 45 % neddragning av åtgärder för värdefull natur. Knappt har regeringen Kristersson tillträtt innan den gör kraftiga nedskärningar av anslaget som går till att sköta värdefull natur i bland annat naturreservat och nationalparker. Från 2,06 miljarder kronor året innan till 1,13 miljarder för 2023.²⁰⁴ Visserligen finns det ingen formell skyldighet att diskutera budgetprioriteringar med berörda, men länsstyrelserna lyfter exempel på en rad negativa konsekvenser av den plötsliga budgetnedskärningen.²⁰⁵

- Löpande skötsel minskar, soptunnor tas bort, toaletter stängs.
- Bete upphör, marker växer igen, den biologiska mångfalden utarmas.
- Sämre service och information, vilket ökar riskerna för skador på naturen.
- Reparationer få stå tillbaka, risker för olyckor ökar.

Färre naturvårdsåtgärder kommer att leda till att den biologiska mångfalden minskar på både kort och lång sikt och det kan få irreversibla effekter. Dessutom innebär en sliten infrastruktur både minskad tillgänglighet och en påtaglig olycksrisk.

Jonas Ekstrand, chef för Tyresta nationalpark utanför Stockholm,
till *Dagens Nyheter*, 4 april 2024

» *Att trots återkommande varningar från ansvariga myndigheter om risken för långsiktiga och i vissa fall irreversibla skador kraftigt skära ner på naturvård aktualiserar bestämmelserna i RF 1:2 om det allmännas skyldighet att "främja en hållbar utveckling som leder till en god miljö för nuvarande och kommande generationer".*

9 juni 2023: Tak för försörjningsstödet. Regeringen ger den pågående utredningen om drivkrafter och möjligheter till arbete i försörjningsstödet²⁰⁶ tilläggsdirektiv. Med hänvisning till Tidöavtalets skrivningar om att det ska införas ett bidragstak "som gör att den som kan arbeta aldrig sammantaget kan få högre inkomster från bidrag än från eget arbete" ska utredaren nu föreslå en modell för bidragstak som begränsar den sammantagna nivån på bidrag och ersättningar

204 Regeringen. (2022, 3 november). Prop. 2022/23:1 Budgetproposition för 2023, Utgiftsområde 20, avsnitt 3.26.3, s. 82. <https://www.regeringen.se/contentassets/def2026cac0b4ef7acf4afef988326ed/budgetpropositionen-for-2023-hela-dokumentet-prop.2022231-.pdf>

205 Urisman Otto, A., Hallgren, M. & Alvé, J. (2024, 4 april). Så slår budgetnedskärningarna mot naturen. *Dagens Nyheter*. <https://www.dn.se/sverige/sa-slar-budgetnedskarningarna-mot-naturen/>

206 Regeringen. (2022, 19 juli). Öka drivkrafter och möjligheter till arbete i försörjningsstödet och bryta långvarigt biståndsmottagande. Dir. 2022:124. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2022/07/dir.-2022124/>

som ett hushåll kan ha.²⁰⁷ Den 25 februari 2025 föreslår utredningen att försörjningsstödet begränsas om det är högre än 80 % av inkomsten för ett hushåll med löneinkomster på 22 000 kronor i månaden.²⁰⁸

I remissrundan avstyrker Diskrimineringsombudsmannen och hänvisar till att utredningen styrts att lägga förslag, oavsett ställningstagande i sak, och att förslagen därför i vissa fall inte följer utredningens egen analys.²⁰⁹ Föreningen Sveriges socialchefer avstyrker också. Modellen med bidragstak bedöms inte vara förenlig med ”principen om skälig levnadsnivå, barnkonventionen eller Sveriges internationella åtaganden”.²¹⁰ Även förvaltningsrätten i Malmö avstyrker då förslagen inte bedöms vara förenliga med Sveriges internationella åtaganden.²¹¹ Kammarrätten i Jönköping är inne på samma linje: de föreslagna förändringarna riskerar att strida mot barnkonventionen och Sveriges internationella åtaganden om mänsklig rättigheter.²¹² Den 16 december 2025 presenterar regeringen en lagrådsremiss som innehåller ett bidragstak i höjd med riksnormen och begränsningar av försörjningsstöd till stora hushåll.²¹³ Lagrådet lyfter att Barnkonventionen behöver belysas och analyseras ytterligare under det fortsatta lagstiftningsarbetet.²¹⁴ Den 17 mars 2026 lägger regeringen fram sin proposition.²¹⁵ Ett bidragstak föreslås – bland annat begränsas möjligheten att lämna försörjningsstöd utöver riksnormen och för hushåll med fler än tre barn. Det ställs också krav på den som har nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom – utan läkarintyg, inget försörjningsstöd.

20 september 2023: Drygt 36 % minskning av anslaget för klimatanpassning.²¹⁶ I budgetpropositionen för 2024 gör regeringen en kraftig nedskärning av anslaget för klimatanpassning, från 140 miljoner kronor till 89,5 miljoner. Nedskärningen innebär att medlen för klimatanpassningsarbete till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) och till länsstyrelserna avvecklas. Effekterna låter

207 Regeringen. (2023, 9 juni). Tilläggsdirektiv till Utredningen om drivkrafter och möjligheter i försörjningsstödet. Dir. 2023:70. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2023/06/dir.-202370/>

208 SOU 2025:15. *Stärkta drivkrafter och möjligheter för bidragsmottagare*.

<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2025/02/sou-202515/>

209 Diskrimineringsombudsmannen. (2025, 9 juni). *DO:s yttrande över Stärkta drivkrafter och möjligheter för biståndsmottagare (SOU 2025:15)*. <https://www.regeringen.se/contentassets/6dcb45bb934d49f7a25c4219e53f37ad/diskrimineringsombudsmannen.pdf>

210 Föreningen Sveriges socialchefer. (2025). *Remiss av betänkandet Stärkta drivkrafter och möjligheter för biståndsmottagare (SOU 2025:15)*. <https://www.regeringen.se/contentassets/6dcb45bb934d49f7a25c4219e53f37ad/foreningen-sveriges-socialchefer.pdf>

211 Förvaltningsrätten i Malmö. (2025, 5 juni). *Remissyttrande över SOU 2025:15, Stärkta drivkrafter och möjligheter för biståndsmottagare*. <https://www.regeringen.se/contentassets/6dcb45bb934d49f7a25c4219e53f37ad/forvaltningsratten-i-malmo.pdf>

212 Kammarrätten i Jönköping. (2025, 28 maj). *Remissyttrande över betänkandet Stärkta drivkrafter och möjligheter för biståndsmottagare (SOU 2025:15)*.

213 Regeringen. (2025, 16 december). *Reformerat försörjningsstöd – bidragstak och ökade möjligheter till arbete*. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/lagradsremiss/2025/12/reformerat-forsorjningsstod-bidragstak-och-okade-mojligheter-till-arbete/>

214 Lagrådet. (2026, 6 februari). *Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2026-02-06*. <https://www.lagradet.se/wp-content/uploads/2026/02/Reformerat-forsorjningsstod-bidragstak-och-okade-mojligheter-till-arbete.pdf>

215 Regeringen. (2026, 17 mars). *Reformerat försörjningsstöd – bidragstak och ökade möjligheter till arbete*. Prop. 2025/26:201. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2026/03/prop.-202526201/>

216 Regeringen. (2023, 20 september). Prop. 2023/24:1. Budgetproposition för 2024, tabell 3.31, s. 106.

inte vänta på sig. Bland annat slutar två tredjedelar av personalen vid länsstyrelserna som arbetar med klimatanpassning.²¹⁷

De mest extrema händelserna är svåra att skydda sig mot, men vi har förlorat väldigt mycket kompetens. Länsstyrelserna har varit oerhört viktiga för att ge råd och stöd i arbetet att skydda Sverige mot översvämningar, som att diskutera hur vattendrag kan svämma över eller hur infrastruktur kan skadas. Det kan vi inte göra längre.

Viveka Sjödin, enhetschef för samhällsbyggnad på Länsstyrelsen i Västernorrland,
till *Dagens Nyheter*, 30 oktober 2025

Det politiska initiativet går dessutom på tvärs mot regeringens eget expertråd för klimatanpassning som anser att anslagen bör utökas ”kraftfullt”²¹⁸, och FN:s miljöprogramms beräkningar som visar på ett gap mellan behoven av klimatanpassningsåtgärder och nivån på de investeringar som länder gör i dag.²¹⁹

» Att kraftigt minska resurserna för klimatanpassning trots återkommande varningar från expertmyndigheter och regeringens eget expertråd väcker frågor om hur riskerna för framtida klimatrelaterade skador har vägts in i beslutsunderlaget. Regeringen är inte skyldig att följa expertmyndigheternas rekommendationer, men den svenska förvaltningsmodellen bygger på att politiska beslut fattas efter en saklig och väl underbyggd beredning. I den meningen aktualiserar fallet de värden som objektivitetsprincipen ytterst är avsedd att skydda. Om neddragningarna leder till att samhällets förmåga att skydda liv,²²⁰ hälsa och egendom försämras aktualiseras även proportionalitetsprincipen.

19 september 2024: 9 miljarder lägre bistånd över tre år. FN:s mål är att utvecklade länder ska ge minst 0,7 % av bruttonationalinkomst (BNI) till utvecklingsländer.²²¹ I budgetpropositionen för 2025 dras biståndet ner med tre miljarder kronor per år – vilket över den treåriga ramperioden blir totalt 9 miljarder.²²² Fortfarande ligger Sverige över åtagandet, 0,85 %, i OECD:s senaste bedömning,²²³ men kritik

217 Alestig, P. (2025, 30 oktober). Kartläggning av klimatrisker skrotades – sedan kom skyfallet. *Dagens Nyheter*. <https://www.dn.se/sverige/kartlaggning-av-klimatrisker-skrotades-sedan-kom-skyfallet/>

218 Kihlberg, J. & Lenas, S. (2023, 21 september). MSB om nedskärningarna: ”En total överraskning”. *Dagens Nyheter*. <https://www.dn.se/sverige/msb-om-budgetnedskärningen-en-total-overraskning/>

219 UN environment programme. (2022, 1 november). *Adaptation Gap Report 2022*. <https://www.unep.org/resources/adaptation-gap-report-2022>

220 World Meteorological Organization. (2023, 22 maj). *Atlas of Mortality and Economic Losses from Weather, Climate and Water-related Hazards (1970-2021)*. <https://wmo.int/publication-series/atlas-of-mortality-and-economic-losses-from-weather-climate-and-water-related-hazards-1970-2021>

221 Förenta Nationerna. (u.å). *Globala målen. 17 Genomförande och globalt partnerskap. 17.2 Implementera alla åtaganden för utvecklingsbistånd*. <https://globalamalen.se/om-globala-malen/mal-17-genomforande-och-globalt-partnerskap/?>

222 Regeringen. (2024, 17 september). *Regeringen justerar biståndsramen för 2026*. <https://www.regeringen.se/press-meddelanden/2024/09/regeringen-justerar-bistandsramen-fran-2026/>

223 OECD. (2026, 9 april). *International Aid Fell Sharply in 2025, says OECD*. <https://www.oecd.org/en/about/news/press-releases/2026/04/international-aid-fell-sharply-in-2025-says-oecd.html?>

har framförts mot att delar av det klassiska biståndet nu styrts om till att stötta migrationspolitiska mål eller exportfrämjande insatser. Därmed kan gränsen redan ha underskridits, beroende på vad som räknas in. Kritiken har också gällt att så drastiska förändringar – som kan påverka Sveriges internationella anseende – sker utan tillräckligt djupa föregående riskanalyser.²²⁴ Reformagendan innehåller heller ingen konkret förändring vad gäller uppföljningen, något som Riksrevisionen tidigare efterlyst.²²⁵ Inte minst anmärkningsvärt då regeringen gång på gång understrukt vikten av kontroll och uppföljning av hur biståndet används.²²⁶

» *Fallet väcker frågor om hur väl beslutet förankrats i analyser av vilka konsekvenser omläggningen kan få för biståndets effektivitet, Sveriges internationella åtaganden och situationen för människor som är beroende av biståndsinsatser. När regeringen samtidigt framhåller kontroll, uppföljning och resultatuppföljning som centrala principer för biståndspolitiken framstår avsaknaden av nya uppföljningsmekanismer som anmärkningsvärd. Därmed aktualiseras de värden om saklighet och väl underbyggda beslut som objektivitetsprincipen ytterst är avsedd att värna. Om betydande risker för människor i utsatta situationer inte har vägts in på ett tillräckligt sätt väcks dessutom frågor om proportionaliteten i de avvägningar som gjorts. Om omprioriteringarna samtidigt innebär att Sverige får svårare att leva upp till internationella åtaganden eller långsiktiga biståndspolitiska mål aktualiseras även frågan om hur sådana åtaganden har beaktats i regeringens beslutsunderlag och budgetprioriteringar. Därmed berörs indirekt också de värden som legalitetsprincipen ytterst syftar till att skydda: att den offentliga makten utövas med respekt för de normer och åtaganden som staten själv har ställt upp.*

20 december 2024: Indraget stöd till UNRWA. Sverige har åtminstone sedan 1990-talet varit en viktig biståndsgivare till FN:s hjälporganisation för Palestinaflyktingar, UNRWA. UNRWA uppger att Sverige mellan 1993 och 2016 bidrog med mer än 692 miljoner amerikanska dollar i kärnstöd.²²⁷

Några dagar före julafton 2023 meddelar regeringen i ett pressmeddelande²²⁸ att nivån justeras till 400 miljoner kronor, utan information om från vilken nivå.

224 Concord Sverige. (2023, 28 mars). *Sex medskick när OECD följer upp det svenska biståndet*. <https://concord.se/sex-medskick-nar-oecd-foljer-upp-det-svenska-bistandet/>

225 Riksrevisionen. (2024, mars). *Sveriges internationella bistånd – uppföljning, utvärdering och rapportering*. RiR 2024:4. https://www.riksrevisionen.se/download/18.e6f1d6318fa4a7c94dc896/1716888320989/RiR_2024_4_rapport.pdf

226 Regeringen. (2023, 14 december). *Bistånd för en ny era – Frihet, egenmakt och hållbar tillväxt*. <https://www.regeringen.se/rapporter/2023/12/bistand-for-en-ny-era--frihet-egenmakt-och-hallbar-tillvaxt/>; SVT. (2024, 17 september). *Regeringen kapar biståndet*. SVT Nyheter. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/regeringen-kapar-bistandet/>

227 United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East. (2016, 23 februari). *Sweden Increases Support to Palestine Refugees to US \$ 40.6 million*. <https://www.unrwa.org/newsroom/press-releases/sweden-increases-support-palestine-refugees-us-406-million/>

228 Regeringen. (2023, 21 december). *Sverige justerar biståndet till UNRWA*. <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/12/sverige-justerar-bistandet-till-unrwa/>

Enligt UNRWA var summan 2022 emellertid 56,75 miljoner amerikanska dollar, motsvarande cirka 538 miljoner svenska kronor, alltså mer än 130 miljoner kronor mindre.

Trots att regeringen själv skriver att organisationen är en av få med tillträde till områden under oerhört stort lidande, dras nu viktigt bistånd tillbaka. Men den 30 januari 2024 går regeringen ett steg längre och fryser alla stödutbetalningar.²²⁹ Regeringens beslut har motiverats med hänvisning till påståenden om kopplingar till den av EU terrorstämplade organisationen Hamas.²³⁰

Under våren 2025 har Sida – en organisation som har stor vana vid att löpande göra bedömningar av samarbetspartners – bedömt att det är möjligt att betala ut 30 miljoner kronor i humanitärt bistånd till UNRWA.²³¹ I ett internt möte med generaldirektören beslutas att skicka in myndighetens analys och förslag till Utrikesdepartementet. Men UD signalerar att de inte är intresserade: I en SMS-konversation mellan statssekreterare Diana Janse (M) och dåvarande generaldirektör för Sida, Jakob Granit, skriver Janse att ”det inte bidrar till något här; vår politik i frågan ligger, som jag också sade, fast”.²³² I SMS-tråden adderar hon orden ”utan paper-trail”.

Samma dag fattar regeringen också beslut om en ny instruktion för Sida, som låser myndigheten från att ta några ytterligare initiativ i den riktningen. En knapp vecka senare, den 21 maj 2025, skriver Sida på sin hemsida att situationen i Palestina är fortsatt ”extremt allvarlig för civilbefolkningen” men att UNRWA ändå inte kommer att få någon finansiering från Sida – och hänvisar till regeringens styrning och den nya myndighetsinstruktionen.²³³ Sida har bekräftat att beslutet ligger fast i augusti 2026.²³⁴

» *Fallet väcker frågor om hur beslutet bereddes och dokumenterades. En grundläggande norm i svensk demokrati och förvaltning är att viktiga beslut ska kunna följas, granskas och utvärderas i efterhand. När centrala överväganden inte dokumenteras tydligt försvåras möjligheterna till insyn och ansvarsutkrävande. Fallet aktualiserar därmed de värden som offentlighetsprincipen syftar till att skydda: öppenhet, spårbarhet och transparens. Det väcker också frågor om relationen mellan regeringen och Sida. Syftet med att ha en särskild biståndsmyndighet är att regeringen anger övergripande politiska mål medan myndigheten utifrån fastställda kriterier gör professionella*

229 Ekot. (2024, 30 januari). Sverige pausar stödet till UNRWA – S kritiserar beslutet. *Sveriges Radio*. <https://www.sverigesradio.se/artikel/sverige-pausar-stodet-till-unrwa-beslutet-kritiserar-av-s>

230 Till exempel Regeringen. (2023, 21 december). Sverige justerar biståndet till UNRWA. <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/12/sverige-justerar-bistandet-till-unrwa/>

231 Long, F. & Gertten, E. (2025, 5 juni). Sms visar: UD avfärdade Sida-förslag om stöd till UNRWA. *SVT Nyheter*.

232 Long, F. & Gertten, E. (2025, 5 juni). Sms visar: UD avfärdade Sida-förslag om stöd till UNRWA. *SVT Nyheter*.

233 Sida. (2025, 21 maj). *Sidas bedömning av humanitärt stöd i Palestina*. <https://sida.se/om-sida/nyheter/sidas-bedomning-av-humanitart-stod-i-palestina>; Förordning (2025:269) med instruktion för Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida). https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-2025269-med-instruktion-for_sfs-2025-269/

234 Besked via mejl från Sidas dokument-controller Patricia Brunner, den 18 augusti 2026.

bedömningar av vilka organisationer och insatser som bör få stöd. Om regeringen går förbi myndighetens egna bedömningar och själv avgör frågor som normalt ligger inom myndighetens kompetensområde riskerar den arbetsdelning mellan politik och förvaltning som kommer till uttryck i regeringsformen att försvagas – myndighetens roll reduceras till att blint verkställa redan fattade politiska beslut. Därmed aktualiseras inte bara principen om myndigheternas självständighet utan även legalitetsprincipens grundläggande idé om att offentlig makt ska utövas inom de ramar och roller som det konstitutionella systemet har etablerat.

September 2025: Sverige betalar för att dömda ska sitta i fängelse utomlands. Med bas i den pressade situationen i svensk kriminalvård (96 % belägningsgrad, oktober 2022)²³⁵ nämner statsministern i regeringsförklaringen 12 september 2023 att regeringen ämnar hyra fängelseplatser utomlands.²³⁶ I december 2023 får en utredare i uppdrag att identifiera möjliga länder och beräkna kostnaderna för att hyra fängelseplatser utomlands. Utredningen är inte oberoende – det handlar inte om huruvida tanken på fängelsestraff utomlands är en god idé utan hur det ska kunna genomföras – och arbetet ska ske i samarbete med Kriminalvården. I januari 2025 var så departementspromemorian klar.²³⁷ Kostnaderna är svåra att uppskatta, men utredaren antar mellan 5 och 8 % högre kostnader för svensk, utsänd personal samt lyfter att det bland annat kan bli merkostnader för boende, resor, transporter och anpassning av utländska anstalter till svensk standard. Men utredaren skriver även att andra kostnader kan bli lägre.

Den 18 juni 2025 tecknar svenska regeringen ett avtal med Estland om att Sverige ska få hyra fängelseplatser.²³⁸ Enligt avtalet, såsom det återges i propositionen, ska Sverige betala en fast årsavgift på 30 600 000 euro för tillgänglig kapacitet för 300 intagna. Utöver detta en avgift om 8 500 euro per månad och intagen.²³⁹

Hösten 2025 lägger regeringen fram en promemoria med förslag om en ny lag som ska möjliggöra initiativet.²⁴⁰ Konsekvenserna för de intagna och deras anhöriga berörs översiktligt. Remissen går ut samma dag, till 90 remissinstanser. De får en månad på sig att svara. Göta hovrätt påpekar att kombinationen av ”komplexa juridiska frågor och remisstiden” påverkar hovrättens möjlighet att

235 Regeringen. (2023, 14 december). Utredning om att hyra anstaltsplatser utomlands.

236 Regeringen. (2023, 12 september). Regeringsförklaringen 2023. <https://regeringen.se/tal/2023/09/regeringsforklaringen-den-12-september-2023/>

237 Regeringen. (2025, 29 januari). Ds 2025:1. Hyra anstaltsplatser utomlands. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/departementsserien-och-promemorior/2025/01/hyra-anstaltsplatser-utomlands/>

238 Regeringen. (2025, 18 juni). Sverige och Estland har undertecknat avtal om att hyra fängelseplatser. <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2025/06/sverige-och-estland-har-undertecknat-avtal-om-att-hyra-fangelseplatser/>

239 Regeringen. (2026, 12 mars). Prop. 2025/26:185. Tillfällig verkställighet av svenska fängelsestraff utomlands. Bilaga 1.

240 Regeringen. (2025, 26 september). Tillfällig verkställighet av svenska fängelsestraff utomlands. Promemoria. Ju2025/01973. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/departementsserien-och-promemorior/2025/09/tillfallig-verkstallighet-av-svenska-fangelsestraff-utomlands/>

lämna synpunkter.²⁴¹ JK skriver: ”Promemorian ger inte det underlag som enligt Justitiekanslern krävs för att en välgrundad bedömning ska kunna göras (...).”²⁴²

Institutet för mänskliga rättigheter avstryker på såväl formella som materiella grunder.²⁴³ Formella, då regeringsformens krav på beredning inte kan anses vara uppfyllt. Materiella då det innebär en risk att en frihetsberövad person som placeras utomlands inte får en likvärdig påföljd med en som placeras i Sverige – då bland annat svenska tillsynsmyndigheter inte har möjlighet att utöva tillsyn i det mottagande landet. Förslaget att det mottagande landets verkställighetslagstiftning ska gälla är inte förenligt med krav på rättssäkerhet, förutsebarhet och likvärdighet, skriver institutet.

» *Fallet väcker frågor om hur väl regeringen har uppfyllt beredningskravet i RF 7:2. Förslaget rör komplicerade frågor om rättssäkerhet, tillsyn, anhörigkontakter och statens ansvar för frihetsberövade personer, men har inte föregåtts av någon oberoende offentlig utredning. Flera remissinstanser menade dessutom att underlaget var otillräckligt och att remisstiden var för kort för att möjliggöra en fullgod granskning. Därmed aktualiseras de värden som objektivitetsprincipen ytterst syftar till att skydda. Om konsekvenserna för de intagnas rättssäkerhet och rättigheter inte analyseras tillräckligt noggrant väcks dessutom frågor om proportionaliteten i de avvägningar som gjorts mellan behovet av fler fängelseplatser och de risker för enskilda som reformen kan medföra. Förslaget aktualiserar även likabehandlingsprincipen. Om personer som dömts till samma påföljd kommer att omfattas av olika verkställighetsvillkor beroende på om straffet avtjänas i Sverige eller utomlands uppstår frågor om likvärdighet, rättssäkerhet och förutsebarhet. Särskilt gäller detta om svenska tillsynsmyndigheter saknar möjlighet att utöva samma kontroll över verkställigheten som inom landet.*

28 oktober 2025. Arbetsdomstolen får inte äskade medel, tvingas stoppa mål. Arbetsdomstolen (AD) hade i sitt äskande våren 2025 inför höstförändringsbudgeten signalerat till regeringen behov av extra medel för att ersätta ett föråldrat it-system.²⁴⁴ Men AD fick inte full ersättning för den exceptionella kostnaden. Dessutom fick domstolen inte det begärda anslaget om 40,8 miljoner kronor inför

241 Göta hovrätt. (2025, 24 oktober). Yttrande över promemorian Tillfällig verkställighet av svenska fängelsestraff utomlands. <https://www.regeringen.se/contentassets/034473adec574e62afc562721230d930/gota-hovratt.pdf>

242 Justitiekanslern. (2025, 27 oktober). Remissyttrande. Promemorian Tillfällig verkställighet av svenska fängelsestraff utomlands. Diarienummer 2025/7026. <https://www.regeringen.se/contentassets/034473adec574e62afc562721230d930/justitiekanslern.pdf>

243 Institutet för mänskliga rättigheter. (2025, 24 oktober). Remissvar över promemorian Tillfällig verkställighet av svenska fängelsestraff utomlands. Diarienummer 3.2.1-635/2025. <https://www.regeringen.se/contentassets/034473adec574e62afc562721230d930/institutet-for-manskliga-rattigheter.pdf>

244 Holmkvist, L. (2025, 27 oktober). AD tvingas ställa in höstens mål – regeringen minskar anslagen. *Lag & Avtal*. <https://www.lag-avtal.se/nyheter/ad-tvingas-stalla-in-hostens-mal-regeringen-minskar-anslagen/4405484>

2026 – utan bara 38,6, utan närmare förklaring varför.²⁴⁵ Detta trots att regeringen i budgetpropositionen för 2026 konstaterar att antalet mål ökar.²⁴⁶ Här uppstår ett glapp, som förstärks av löneökningar på 1,9 miljoner kronor och det faktum att Statens fastighetsverk höjt domstolens hyra med 700 000 kronor om året. Det tuffa ekonomiska läget tvingade domstolen att ställa in alla mål som inte var tvungna att avgöras skyndsamt. Fackförbundet Unionens chefsjurist oroades över att bevisningen i mål som skjuts upp kan påverkas: ju längre tid som gått desto mer osäkra och svårbedömda kan vittnesuppgifter bli. Efter protester kom extra finansiering under 2026.²⁴⁷

» När Arbetsdomstolen till följd av ekonomiska begränsningar tvingas ställa in mål väcks frågor om grundläggande rättssäkerhetsvärden. Försenade rättsprocesser kan försvåra bevisprövningen och förlänga tiden innan enskilda får sina rättigheter och skyldigheter slutligt prövade. Fallet väcker därför frågor om hur rättskipningens behov har vägts mot statsfinansiella hänsyn, dvs. proportionalitetsprincipen samt de rättsstatliga värden som ligger bakom domstolarnas särskilda ställning i regeringsformen. Fallet berör också de värden som legalitetsprincipen ytterst syftar till att skydda. Om domstolar saknar tillräckliga resurser för att avgöra mål inom rimlig tid riskerar statens förmåga att upprätthålla och tillämpa lagen att försvagas i praktiken. Att Arbetsdomstolen senare tillfördes ytterligare medel förändrar inte att fallet illustrerar hur finansmakten kan påverka rättsväsendets praktiska funktionsförmåga.

Nedskärningar presenteras som satsningar. Vid upprepade tillfällen under mandatperioden presenterade regeringen neddragningar som satsningar. Ett exempel var den 20 december 2024, då hela kärnstödet till FN:s hjälporganisation för Palestinaflyktingar (UNRWA) avslutades. Rubriken på pressmeddelandet: ”Regeringen ökar det humanitära stödet till Gaza”.²⁴⁸ Ett annat exempel är när regeringen sade att 719 miljoner ”tillförs” utbildning för vuxna varav 70 miljoner till yrkeshögskolan,²⁴⁹ men regeringen dessförinnan hade dragit ner budgeten med över 1 miljard kronor.²⁵⁰

245 Regeringen. (2025, 22 september). Prop. 2025/26:1 Budgetproposition för 2026, tabell 4.6, s. 75.
<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2025/09/2025261/>

246 Regeringen. (2025, 22 september). Prop. 2025/26:1 Budgetproposition för 2026, s. 67.
<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2025/09/2025261/>

247 Rodriguez. A. (2026, 22 april). Arbetsdomstol får miljoner – slipper skära ned. *Arbetet*.
<https://arbetet.se/2026/04/22/arbetsdomstolen-far-miljoner-slipper-skara-ned/>

248 Regeringen. (2024, 20 december). Regeringen ökar det humanitära stödet till Gaza och regionen. <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2024/12/regeringen-okar-det-humanitara-stodet-till-gaza-och-regionen/>

249 Regeringen. (2023, 30 mars). 719 miljoner kronor till utbildning för vuxna.
<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/03/719-miljoner-kronor-till-utbildning-for-vuxna/>

250 Regeringen. (2022, 8 november). Prop. 2022/23:1 Budgetproposition för 2023. Utgiftsområde 16, s. 105–106.
<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2022/11/prop.-2022231>

Förfaringssättet har fått kritik, bland annat av de fem välfärdsfacken Akademikerförbundet SSR, Vision, Sveriges lärare, Kommunal och Vårdförbundet, som vill se ett stopp för vad de kallar ”pressmeddelandepengarna”:

(...) nedskärningar får inte maskeras som satsningar. Alla ökning-
ar måste relateras till faktiska kostnadsökningar.²⁵¹

» *Regeringen har självfallet rätt att kommunicera sin politik och framhålla de delar av budgeten som den själv bedömer som särskilt viktiga. Men när neddragningar kommuniceras som satsningar riskerar den samlade effekten av besluten att bli svår att överblicka för medborgare, medier och berörda verksamheter. Fallet väcker därför frågor om öppenhet, insyn och möjligheten till ansvarsutkrävande – värden som offentlighetsprincipen ytterst syftar till att skydda. Förfarandet ligger också långt från de ideal om saklighet som kommer till uttryck i den statliga värdegrunden och objektivitetsprincipen, eftersom det försvårar en korrekt förståelse av regeringens faktiska prioriteringar.*

Budgetpropositionen för 2026. Anslaget till offentliga biträden i utlänningsärenden minskas med 157 miljoner. Enligt EU-rätten är medlemsstaterna tvungna att tillhandahålla ”kostnadsfritt rättsligt bistånd”, men det ska vara effektivt och ändamålsenligt enligt §§ 15–19 i förordning (EU) 2024/1348.²⁵² I budgetpropositionen för 2026 drar regeringen ner på anslaget till offentliga biträden i utlänningsärenden med 157 miljoner. Minskningen härrör från en kommande lagändring som begränsar antalet timmar som asylsökande kan få kostnadsfritt rättsligt stöd för till två timmars arbete, högst tre – i vissa fall en timme.²⁵³ Asylärenden är ofta komplexa och tidskrävande. Den asylsökande kan till exempel behöva hjälp med att förstå reglerna. Advokater uppger att offentliga biträden i genomsnitt lägger 10–13 timmar på att biträda en asylsökande.²⁵⁴

Tidsbegränsningen försämrar alltså de asylsökandes möjligheter att tillvarata sina rättigheter, ett förhållande som flera människorättsrepresentanter kritiserat skarpt. Advokatsamfundet har meddelat regeringen att den nya regleringen gör

251 Facken i välfärden. (2025). *Från urholkning till utveckling Förbättrad styrning och finansiering av välfärden*.

<https://akademssr.se/sites/default/files/FIV%20Fra%CC%8A%20urholkning%20till%20utveckling%20250827.pdf>

252 Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2024/1348, av den 14 maj 2024, om upprättandet av ett gemensamt förfarande för internationellt skydd i unionen och om upphävande av direktiv 2013/32/EU, artiklarna 15–19. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/HTML/?uri=OJ:L_202401348

253 Regeringen. (2026, 6 maj). Utmönstring av permanent uppehållstillstånd och anpassning av svensk rätt till EU:s migrations- och asylpakt. Prop. 2025/26:262. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2026/05/prop.-202526262;lagandringarna-tradde-i-huvudsak-i-kraft-den-12-juli-2026>.

254 Conrad. L. (2026, 11 juli). Minskat juridiskt stöd – asylsökande kan få betala. *TT/Aftonbladet*. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/8pOjW/minskat-juridiskt-stod-asylsokande-kan-fa-betala>

det omöjligt för advokater att ta sig an dessa uppdrag, något som också förts fram i den offentliga debatten.²⁵⁵

Vi har ett advokatetiskt ansvar att ge individuella, korrekta och välgrundade råd. Vi måste förstå klientens situation innan vi uttalar oss juridiskt. Vi måste kunna följa ärendet när förutsättningarna förändras. Och vi måste kunna agera när ett negativt beslut kommer.

Men enligt den föreslagna ordningen kommer biträdet inte ens få tillgång till hela avslagsbeslutet digitalt, utan endast beslutets första sida skickad per post, samtidigt som tidsfristen för överklagande i vissa fall kan vara så kort som sju dagar.

Det är inte en fungerande rättssäker process.

Advokatsamfundets arbetsgrupp för migrationsfrågor,
i *Dagens Nyheter*, 5 juni 2026.

- » *Asylsökande befinner sig i en särskilt utsatt situation där möjligheten att förstå regelverket och tillvarata sina rättigheter ofta är beroende av kvalificerat juridiskt stöd. Om begränsningen av det offentliga biträdets arbetstid innebär att stödet i praktiken inte längre blir effektivt och ändamålsenligt väcks frågor om hur väl den nya ordningen är förenlig med de krav som följer av EU-rätten. Därmed aktualiseras legalitetsprincipen, eftersom Sverige är skyldigt att genomföra och tillämpa unionsrätten på ett korrekt sätt. Reformen väcker dessutom betydande rättssäkerhetsfrågor. Om den enskilde inte ges reella möjligheter att förstå sin situation, bemöta myndighetens bedömningar eller överklaga beslut riskerar rätten till en rättvis och effektiv prövning att försvagas. När staten begränsar tillgången till rättsligt stöd för en grupp som har särskilt svårt att tillvarata sina egna intressen aktualiseras även frågan om proportionaliteten i avvägningen mellan kostnadsbesparingar och rättssäkerhet.*

Riksdagen fattar beslut den 26 maj 2026.²⁵⁶ Kravet på läkarintyg trädde i kraft den 1 juli 2026, övriga lagändringar börjar gälla den 1 januari 2027.

- » *Att styra en utredning så hårt att regeringen på förhand bestämmer vad en utredning ska tycka och föreslå är oförenligt med objektivitetsprincipen. När en utredare åläggs att lägga fram förslag "oavsett ställningstagande i sak" förskjuts utredningens funktion från att bidra med oberoende analys*

255 Eriksson Ahlen, J. m fl. (2026, 5 juni). "Om asyllagen går igenom så här måste vi advokater tacka nej". Debattartikel i *Dagens Nyheter*. <https://www.dn.se/debatt/om-asyllagen-gar-igenom-sa-har-maste-vi-advokater-tacka-nej/>

256 Riksdagen. (2026, 26 maj). Beslut: Reformerat försörjningsstöd – bidragstak och ökade möjligheter till arbete. https://www.riksdagen.se/sv/webb-tv/video/beslut/beslut-reformerat-forsorjningsstod-bidragstak_hd-c320260526sou30/

till att genomföra redan beslutad politik. Att flera remissinstanser dessutom menade att förslagen inte fullt ut följde utredningens egen analys förstärker denna bild. Även legalitetsprincipen aktualiseras. Att regeringen valde att gå vidare med reformen trots att flera remissinstanser och även Lagrådet pekade på risker kopplade till barnkonventionen och Sveriges internationella åtaganden innebär inte att lagstiftningen nödvändigtvis strider mot gällande rätt. Men processen väcker frågor om hur regeringen väger rättsliga invändningar mot ambitionen att snabbt genomföra politiska överenskommelser.

Hur kan vi stärka demokratin utifrån finansmakten?

Trots vackra formuleringar om betydelsen av miljö eller utbildning i nationella mål har regeringen möjlighet att kraftigt skruva ner ambitionerna på område efter område genom att dra in eller dra ner på finansieringen – så länge den får riksdagen med sig på noterna.

I del 4 av rapportserien *Skymningsläge* har vi sett vilket skarpt verktyg finansmakten kan vara – och vi vet att Sverige inte är vaccinerat mot den autokratiseringsomgång som pågår över hela världen. Därför är det viktigt att syna beslut och skeden – för att identifiera om det går att skönja mekanismer och mönster. Om några få eller många beslut och beslutsprocesser slår an en ny riktning.

En lärdom från de fall som analyserats i denna rapport är att finansmakten ofta används för att gradvis förändra förutsättningarna för hur institutioner fungerar. En myndighet som får mindre resurser kan fortfarande existera. Ett kontrollorgan kan ännu utföra sitt uppdrag. Ett rättssäkerhetsintresse kan fortsatt vara formellt skyddat. Men deras praktiska förmåga att fullgöra sina uppgifter kan successivt försvagas. Just därför är finansmakten ett av de mest kraftfulla – och samtidigt minst uppmärksammas – verktygen i den autokratiska verktygslådan.

Autokrati kommer inte i ett slag, utan sker genom många små steg bort från demokrati. Skymningen kommer först sakta – till den stund då det blir helt mörkt.

Applicerar vi de metoder som internationell forskning förknippar med autokratiskering – och hur finansmakten brukar exploateras – på den svenska statsförvaltningen och dess regelverk framträder flera sårbarheter. Det är inte självklart att dagens institutionella skydd skulle vara tillräckliga om en framtida regering med mer långtgående ambitioner valde att fullt ut utnyttja finansmaktens möjligheter.

Obehagligt. Absolut. Men vår förhoppning är att rapporterna inte ska leda till handlingsförklamation – utan tvärtom till konstruktivt engagemang. För vi har ännu tid att reflektera och agera. Betrakta sprickorna i demokratibygget och börja laga dem.

Det är därför av yttersta vikt att vi snarast får igång en bred debatt med så många engagerade deltagare som möjligt. Samtidigt räcker det inte att bara prata. Vi behöver även aktiv handling; konkreta arbetsprocesser i riktning mot en ännu starkare demokrati:

- » *med bättre balans mellan den exekutiva makten och kontrollinstanserna,*
- » *med större begränsningar av möjligheten att avlöva hela verksamheters finansiering utan ordentliga underlag och konsekvensanalyser och*
- » *med bättre möjligheter till ansvarsutkrävande när regeringens agerande upprepade gånger väcker frågor om efterlevnaden av grundlagens principer.*

Nedan följer ett antal frågor som kopplar till empirin i denna delrapport. Vår förhoppning är att de ska trigga tankar och utveckla idéarbete vidare i riktning mot en starkare och mer resilient demokrati:

Skydd för kontrollinstitutioner

- » *Bör det skapas spärrar mot att regering och riksdag kraftigt reducerar finansieringen till JO, Riksrevisionen eller andra centrala kontrollorgan?*
- » *Bör Riksrevisionens uppdrag och ekonomiska förutsättningar stärkas?*

Skydd för rättsstat och opposition

- » *Bör möjligheterna att drastiskt minska finansieringen till politiska partier begränsas?*
- » *Bör samma möjlighet begränsas vad gäller mediestöd och stöd till medborgarrättsliga civilsamhällesorganisationer?*
- » *Bör principen om armlängds avstånd stärkas för verksamheter som är särskilt viktiga för demokratins funktionssätt – såsom medier, civilsamhälle, folkbildning, forskning och kultur – så att finansmakten inte kan användas för att styra innehåll, verksamhetsinriktning eller begränsa kritisk granskning?*

Skydd för förvaltningens självständighet

- » *Bör regleringsbrevens utformning ses över för att minska risken att finansieringen används för otillbörlig detaljstyrning, till exempel genom att ta bort verksamhetsdelen i breven med dess detaljerade mål, uppdrag och återrapporteringskrav? Mål bör framgå av budget- och sakpropositioner, och regeringen kan fatta särskilda beslut om uppdrag.*

- » *Bör vissa verksamheter ges ett starkare skydd mot snabba och omfattande budgetförändringar genom stärkta beredningskrav och krav på särskilda konsekvensanalyser?*

Vägvalen är många och skiftar i omfattning och komplexitet.

Men oavsett vilka vägar vi väljer är det viktigt att alla demokratiska krafter samlar sig, diskuterar och agerar. Varje spricka vi täpper igen innebär ett Sverige med större motståndskraft.

Demokratin är så stark som vi gör den.

I den bemärkelsen är demokrati inte ett substantiv. Det är ett verb.